

SIJAISVANHEMPIEN TUEN RIITTÄVYYS

SIJAISVANHEMPIEN TUEN TARPEEN KARTOITUS

Jenna Hämäläinen &

Laura Immonen

Opinnäytetyö, kevät 2013

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) +

Lastentarhanopettajan kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Hämäläinen Jenna & Immonen, Laura. Sijaisvanhempien tuen riittävyys. Sijaisvanhempien tuen tarpeen kartoitus. Pieksämäki, kevät 2013, 70 s., 4 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä, Pieksämäki. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosionomi (AMK) + Lastentarhanopettajan kelpoisuus.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, minkälaista tukea sijaisvanhemmat saavat, sekä minkälaista tukea he kokevat tarvitsevansa. Selvitimme myös, minkälaisissa tilanteissa ja asioissa tukea eniten kaivattiin, sekä minkälaista tukea varhaiskasvatuspalveluista saatiin. Tarkoituksena oli myös saada ajankohtaisia kehittämisideoita työelämän kehitystyöhön.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jota varten haastattelimme neljää sijaisvanhemmaa eri puolilta Suomea. Sijaisvanhempien kokemukset keräsimme käyttäen teemahaastattelua. Aineiston käsittelimme aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimi Tukipolku Ky, joka tuottaa sosiaalialan palveluja Etelä-Savossa. Tutkimus tuotti myös heille arvokasta tietoa lisätuen tarpeesta tällä hetkellä.

Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, kuinka kaikki haastattemistamme sijaisvanhemmista olivat saaneet jonkinlaista tukea vanhemmuudelleen. Sosiaalityöntekijä ja vertaistuki nousivat olennaisimmiksi saadusta tuesta. Kuitenkin kaikki sijaisvanhemmista kaipaavat lisätukea ja kehittämistä sijaisvanhemmuuden eri osa-alueille. Haastatelluilla sijaisvanhemmilla oli keskenään erilaisia kokemuksia käytetyistä varhaiskasvatuspalveluista ja niiltä saadusta tuesta.

Tutkimuksen johtopäätöksenä on, että sijaisvanhempien tuen tarpeessa on paljon yhtäläisyyksiä, vaikka myös joitakin eroja löytyi. Tutkimuksen tuloksista korostuivat etenkin lisätuen tarve ja tuen kehittäminen. Johtopäätöksissä sosiaalityöntekijän tärkeä rooli ja tältä saadun tuen riittämättömyys nousivat keskeisinä asioina esille. Myös etenkin sijoituksen alkuvaiheeseen kaivattiin enemmän tukea. Kehittämistä koettiin olevan myös järjestetyssä vertaistuksessa ja vapaapäivien pitämisessä.

Avainsanat: lastensuojelu, sijaisvanhemmuus, perhehoitaja, tukeminen, tuen tarve, vertaistuki, varhaiskasvatus, kvalitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Hämäläinen Jenna & Immonen Laura. Adequacy of foster parents' support. Research for the need of foster parents' support. 70 p., 4 appendices. Language: Finnish. Pieksämäki, spring 2013.

Diaconia University of applied sciences, Diak East, Pieksämäki. Programme in Social services, Bachelor of social services + Kindergarten teacher competence.

The meaning of this thesis was to find out what kind of support foster parents receive and what sort of support they feel they would need. We also researched in what kind of situations and things the support is most needed and what kind of support they receive from early childhood education services. The purpose was also to get current improvement ideas to develop working environments.

This thesis is a qualitative research. We have collected the experiences of foster parents through thematic interview, having interviewed a total of four foster parents all over Finland. The analysis of material was done using data-based content analysis. The co-operation partner of our thesis was Tukipolku Ky which produces social services in Southern Savonia. For them, our research also generates valuable information about the current need for the support.

The results of the research point out that all of the foster parents interviewed have had some kind of support for their parenthood. The most important support was given by the social worker and peer support. Nevertheless all the foster parents wished for supplemental support and development in different areas of foster parenting. The foster parents interviewed had used different early childhood education services and had various experiences about them and about their support for parenthood.

The conclusion of the research is that there are many similarities in the need of support for the foster parents, but also some differences. From the results the supplemental support and developing the support were the most emphasized. Essential matter in the conclusion is also the important role of the social worker and inadequacy of the support. Also supplemental support for placement's early phase was needed. In organized peer support and being able to have days off were the areas the foster parents also experienced a need for improvements.

Key words: child welfare, foster parenting, family carer, supporting, need for support, peer support, early childhood education, qualitative research

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 LASTENSUOJELU	8
2.1 Lastensuojelun asiakkuus	8
2.2 Avohuollon tukitoimet.....	9
2.3 Huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen.....	10
2.4 Perhehoito lastensuojelussa	11
2.4.1 Perhehoidon kehitys	11
2.4.2 Mitä on lastensuojelun perhehoito?.....	13
3 SIJAISVANHEMMUUS	15
3.1 Sijaisvanhemmuuden käsite.....	15
3.2 Mitä vanhemmuus on?.....	15
3.3 Kiintymyssuhteen merkitys vanhemmuudessa.....	17
3.4 Haasteet sijaisvanhemmuudessa	18
3.4.1 Lapsen taustan ja kiintymyksen tuomat haasteet	18
3.4.2 Sijoituksen pysyvyys ja purkautuminen.....	21
3.5 Sijaisvanhemmuuden vaikutukset perheessä.....	23
4 SIJAISVANHEMMUUDEN TUKEMINEN	25
4.1 Tuen käsite.....	25
4.2 Lakisääteiset tukimuodot	26
4.3 Varhaiskasvatuksen tuki	30
4.4 Muita tukimuotoja	32
5 TUTKIMUSONGELMAT	34
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	35
6.1 Tutkimusmenetelmän ja kohdejoukon valinta.....	35
6.2 Tutkimusaineiston keruu	36
6.3 Tutkimusaineiston analysointi	37
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	40
7.1 Taustatietoja sijaisvanhemmista	40
7.2 Sijaisvanhempien saama tuki.....	40
7.2.1 Ennakkovalmennus tukena.....	40
7.2.2 Sosiaalityön tuki	41

7.2.3 Vertaistuki sijaisvanhemmille	42
7.2.4 Koulutukset ja työnohjaus sijaisvanhempien tukena	42
7.2.5 Taloudellinen tuki ja vapaapäivät sijaisvanhemmille	43
7.2.6 Varhaiskasvatuspalvelut sijaisvanhempien tukena	44
7.3 Tilanteet, joissa tukea eniten tarvittaisiin	47
7.4 Lisätuen tarve ja kehittämisideoita tukimuotoihin	48
8 POHDINTA	52
8.1 Tutkimustulosten tarkastelua ja johtopäätökset.....	52
8.2 Mahdollisuuksia jatkotutkimuksille	55
8.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	56
8.4 Ammatillinen kasvu opinnäytetyöprosessin aikana	57
LÄHTEET	60
LIITTEET	
Liite 1: Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset 1995, 2000–2011	65
Liite 2: Teemahaastattelurunko	66
Liite 3: Tutkimustulosten analysointi	67
Liite 4: Suostumus haastatteluun	70

1 JOHDANTO

Lapsen oikeuksiin kuuluu oikeus kasvaa perheessä. Omassa biologisessa perheessä kasvaminen ei aina kuitenkaan onnistu. Laitoksissa asumisen sijaan inhimillisemmän vaihtoehdon tarjoaa perhehoito. Aihe on ammattialallamme ajankohtainen, sillä vuoden 2012 alussa tehtiin perhehoitolakiin muutoksia, joiden tavoitteena on ollut siirtää painopistettä entisestään laitoshuollosta perhehoitoon, nostaa perhehoidon laatua sekä tukea perhehoitajien ja omaishoitajien jaksamista. Näin ollen vuoden 2012 alusta perhehoito on ollut sijaishuollon ensisijainen muoto. Perhehoitolakiin on kirjattu jo vuonna 1992 lapsen paikan olevan laitoksessa vain, jos lapsen edun mukaisesti sijaishuoltoa ei voida muulla tavoin järjestää (Lastensuojelulaki 2007).

Lapsella on oikeus kasvaa perheessä, mutta entä vanhemmat, joille lapsi on sijoitettu? Myös vanhemman jaksaminen on tärkeä osa sijoitusta. Perhehoitajien tukeminen vaatii myös tietoa tuen tarpeesta. Sijaisvanhempana olemiseen ei vaadita varsinaista koulutusta, vaan vaatimukseksi riittää se, että on käynyt valmennuskurssin eikä perheessä ole meneillään suurempia kriisejä. Koulutuksen puute saattaa monesti vaikuttaa sijoituksen kariutumiseen, sillä perheeseen sijoitettavat lapset saattavat joskus olla hyvinkin haastavia. Myös tämä vahvistaa tarvetta selvittää tuen tarvetta. Kuitenkaan sijaisperheet eivät ole siinä mielessä yhtenäinen ryhmä, että tarpeet tuelle olisivat aina samanlaisia eri perheissä. Jo pelkästään sijoitettavan lapsen ikä ja sijaisperheessä ennestään olevat omat lapset vaikuttavat asiaan. Sen vuoksi jokaisen perheen kohdalla on mietittävä, minkälaiset ovat heidän tarpeensa. Näin myös riski sijoituksen keskeytymisestä pienenee. (Valkonen 2008, 108.) Tutkimusongelmamme onkin, minkälaista tukea sijaisvanhemmat saavat ja millaista lisätukea he kaipaavat sijaisvanhemmuuteensa. Tutkimme myös, minkälaisissa tilanteissa ja asioissa tuen tarve konkretisoituu. Tutkimme myös varhaiskasvatuspalvelujen osallisuutta vanhempien tukemisessa.

Lastensuojelun keskusliitto ja sosiaali-alan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia toteuttivat yhteistyössä Ammatillisten perhekotien liiton ja Perhehoitoliiton kanssa touko-kesäkuussa 2009 kyselyn, jossa selvitettiin sijaishuollossa työskentelevien näkemyksiä alan tilasta ja työolosuhteista. Kyselyn mukaan moni sijaisvanhempi kokee, ettei saa riittävästi henkistä tukea kasvatustyölle ja lisäksi muu tuki koetaan riittämättömäksi.

(Muuronen, Sariola & Varsa 2009.) Koska sijaisvanhemmuus tulee olemaan koko ajan yleisempää, sen ollessa ensisijainen vaihtoehto, koemme tärkeäksi opinnäytetyössämme selvittää, minkälaista tuen olisi oltava, jotta se riittäisi täyttämään sijaisvanhempien tarpeet. Myös oma kiinnostuksemme lastensuojelua ja erityisesti sijaisvanhemmuutta kohtaan ovat vaikuttaneet aiheemme valintaan. Tavoittelemme myös lastentarhanopettajan kelpoisuutta, minkä vuoksi opinnäytetyömme painottuu etenkin alle kouluikäisten sijoituksiin sekä vanhemmuuteen ja sen tukemiseen. Tutkimuksen onnistumisen edellytyksenä onkin yleensä tutkijan oma kiinnostus aiheeseen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 71). Opinnäytetyöstämme on myös tulevaisuudessa ammatillista hyötyä itsellemme, sillä se on kasvattanut ammatillisuuttamme sekä laajentanut tietoa monista aiheista. Opinnäytetyömme yhteistyökumppanina toimii Tukipolku Ky, joka tuottaa Etelä-Savossa sosiaalialan palveluja. Opinnäytetyömme tuo heille arvokasta tietoa tuesta, jota sijaisvanhemmat kaipaisivat.

Opinnäytetyömme teoriaosuudessa käsittelemme lastensuojelua, perhehoidon historiaa, sijaisvanhemmuutta ja erilaista sijaisvanhemmuuteen liittyvää tukea. Tutkimustuloksemme puolestaan avaavat haastateltujen sijaisvanhempien omien kokemusten kautta sitä, miten he kokevat saamansa tuen ja sen riittävyyden.

2 LASTENSUOJELU

2.1 Lastensuojelun asiakkuus

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapselle oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lapsen vanhemmilla ja muilla mahdollisilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Jos lapsi ei saa tarvitsemaansa hoitoa, kasvatusta ja huolenpitoa, lapsen kasvuolosuhteet ovat turvattomat tai lapsi itse omalla käyttäytymisellään vaarantaa kehitystään tai terveyttään, tulee sosiaalihuollosta vastaavien toimielinten ryhtyä avohuollon tukitoimiin viipymättä. (Lastensuojelulaki 2007.)

Lastensuojelulain 25§:ssä on säädetty ilmoitusvelvollisuus, jonka mukaan tietyt viranomaistahot, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen, rikosseuraamuslaitoksen, palo- ja pelastustoimen, sosiaalipalveluiden ja terveydenhuollon palvelujen tuottajien, opetuksen ja koulutuksen järjestäjien, seurakunnan, vastaanottokeskuksen, hätätoimintaa harjoittavan yksikön sekä koululaisien aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa työskentelevät henkilöt sekä näiden viranomaistahojen luottamustoimissa toimivat henkilöt ovat velvollisia ilmoittamaan havaitsemastaan lastensuojelun tarpeesta. Ilmoitusvelvollisuus koskee tietoa, jonka henkilö on saanut työssään tai luottamustoimessaan. (Lastensuojelulaki 2007.)

Tarja Heino (2007, 62) on tutkinut lastensuojelun asiakkaaksi tuloa ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Syyt, joiden vuoksi lastensuojelun tarve ja asiakkuus syntyy, ovat moninaisia. Lastensuojelun asiakkuus voidaan kytkeä kahdeksaan eri tekijään. Asiakkuuden syitä ovat lapsen hoidon laiminlyönti, vanhempien avuttomuus, aikuisten riidat ja riitely lapsista, vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat, vanhempien jaksamattomuus ja vaikeudet työelämässä, väkivalta, nuoren itsenäistymisen ongelmat sekä lapsen erityisyys ja sairastaminen. (Heino 2007, 62.) Keskeisimmät lastensuojelunasiakkuuden syyt liittyvät lasten ja vanhempien välisiin ristiriitoihin sekä koulunkäyntiin. Myös lapsen huono psyykinen terveys, sairastelevuus ja vammaisuus tai kehityksen viivästymät näkyvät syiden joukossa. (Heino 2007, 66.) Tutkimuksessaan Heino kertoo myös las-

tensuojelutarpeen selvästi lisääntyneen 2000-luvulla. Hänen tutkimustulostensa mukaan lastensuojelun asiakkaat käyttävät usein myös perus- ja erityispalveluja runsaasti. (Heino 2007, 62–63.)

Heino (2007, 63) on tutkimuksessaan kuvannut lastensuojelun asiakkuudessa olevia lapsia neljän eri ryhmän/ kategorian avulla. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat lapset ovat sellaisia joiden vuorokausirytmit ovat sekaisin, he ovat väsyneitä ja välinpitämättömiä ja laiminlyövät itseään huolehtimisen ja ovat myös itsetuhoisia. Toisen ryhmän muodostavat aggressiivisesti käyttäytyvät lapset, joilla on hallitsemattomia raivokohtauksia ja jotka toimivat rajattomasti. Kolmanteen ryhmään kuuluu lapsia, joiden toiminta on pelokasta, alistuvaa ja syrjäänvetäytyvää. Neljänteen ryhmään kuuluvat lapset, joilla on ongelmia sosiaalisuudessa ja selviytymisessä. (Heino 2007, 63.)

2.2 Avohuollon tukitoimet

Suomessa lastensuojelussa noudatetaan riittävän toimenpiteen periaatetta, mikä merkitsee sitä, että ensisijaisesti lasta ja hänen vanhempiaan pyritään tukemaan avohuollollisin keinoin lapsen asuessa kotona. Avohuollon tukitoimia voidaan järjestää kuitenkin vain vapaaehtoisesti eli lapsen huoltajien ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumuksella. (Räty 2010, 261.) Kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on viipymättä aloitettava avohuollon tukitoimet, jos lapsen kasvuolosuhteet vaarantuvat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa omaa terveyttään. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea vanhempien ja lasten hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatustaitoja ja mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimia järjestetään mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä vanhempien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien kanssa. (Lastensuojelulaki 2007.)

Avohuollon tukimuodot voivat vaihdella lapsen ja perheen ongelmien mukaan, mutta myös kunnan palveluiden ja resurssien mukaan. Avohuollollisia tukitoimia ovat muun muassa perheelle ja lapselle myönnettävä taloudellinen tuki, tukihenkilön- tai perheen järjestäminen lapselle, lapsen tukeminen koulunkäynnissä ja harrastuksissa, lapsiperheille annettava kotipalvelu, perhetyö, lapsen hoito- ja terapiapalvelut, erilaiset ohjaus-

ja neuvontapalvelut perheelle sekä loma- ja virkistystoiminta. Jossakin tapauksissa lapsi tai koko perhe voidaan sijoittaa arvioivaan ja kuntouttavaan perhe- tai laitoshoitoon avohuollon tukitoimena. (Taskinen 2010, 70–72.)

2.3 Huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen

Lastensuojelulakiin on kirjattu perusteet lapsen huostaanotolle. Näitä perusteita ovat: 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai lapsen kasvuolosuhteet uhkaavat muuten vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä tai 2) lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidetyn rikollisen teon tai muulla edellä mainittuun rinnastettavalla käyttäytymisellään. Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan ryhtyä kuitenkin vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia ja mahdollisia tai ne osoittautuvat riittämättömiksi ja samalla arvioidaan, että sijaishuolto olisi lapsen edun mukainen. (Lastensuojelulaki 2007.) Tilanteissa, joissa lasta esimerkiksi kotona pahoinpidellään tai käytetään seksuaalisesti hyväksi, avohuollon tukitoimet ovat sopimattomia eikä lasta voida avohuollon tukitoimin auttaa (Räty 2010, 301).

Huostaanoton tekeminen on suuri päätös, jonka avulla puututaan lapsen ja perheen elämään ja oikeuksiin. Huostaanotto voidaan tehdä vain, jos kaikki lain määrittelemät edellytykset toteutuvat yhtä aikaa. Huostaanottotilanteessa pyritään olemaan tiiviissä yhteistyössä perheen kanssa. Tarpeen vaatiessa lapsen tilanteen arvioimisessa voidaan pyytää arviointi apua myös päiväkodista, koulusta tai muilta lapsen kanssa työskenteleviltä asiantuntijoilta. Lapsen kannalta huostaanoton ja sijaishuollon on oltava parhaiten lapsen kehityksen turvaava ja nykytilanteeseen nähden parempi vaihtoehto. (Sosiaaliportti 2008.) Huostaanotto on aina toistaiseksi voimassa ja sen voimassaolo lakkaa, kun sijaishuollon ja huostaanoton kriteerit raukeavat eikä tarvetta ei enää todeta. Lapsen täyttyessä 18 vuotta huostassa pito viimeistään loppuu. (Lastensuojelulaki 2007.)

Huostaanoton jälkeen lapsi sijoitetaan asumaan kodin ulkopuolelle, jolloin puhutaan sijaishuollosta. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää joko perhehoitona, laitoshoitona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Sijaishuoltopaikan valinnassa lähtökohtana tulee olla lapsen tarpeet ja huostaanoton perusteet. (Taskinen 2010, 87.)

Lastensuojelulaki määrää, että sijaishuollossa olevalle lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Sijaishuollon aikana lapselle tulee olla mahdollisuus tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä. Sosiaalitoimen ja lapsen sijaishuoltopaikan tulee lain mukaan edistää yhteydenpitoa lapsen läheisiin. Yhteydenpidon rajoittaminen on myös mahdollista, mikäli siitä on vaaraa lapsen terveydelle, kehitykselle tai turvallisuudelle tai, jos se vaarantaa lasta hoitavan tahon turvallisuutta. (Lastensuojelulaki 2007.)

2.4 Perhehoito lastensuojelussa

2.4.1 Perhehoidon kehitys

Perhehoitoa ei tunnettu 1800-luvun Suomessa perhehoidon nykyaikaisessa merkityksessä. 1800-luvulla oli tapana, että sukulaiset ja kyläläiset huolehtivat toisistaan. Lopuista huolen pitivät kirkko ja hyvät ihmiset. Kerjäys kiellettiin 1800-luvun alkupuolella, jolloin syntyivät elätehoito, ruotuhoidot ja vaivaistalot. Elätehoito tapahtui kodissa, joka pyysi lapsista, vaivaisista ja köyhistä pienintä korvausta. Tällä tavoin pyrittiin minimoimaan kuntien kuluja. Tämän myötä syntyivät myös ikävänä tunnetut köyhäinhuuto-kaupat, jotka ovat olleet taustalla perhehoitoa kehittäessä. (Ketola 2008a, 15.)

Köyhäinhuotoain astuessa voimaan 1923 kunta tuli velvolliseksi antamaan elatusta ja hoitoa jokaiselle hädänalaiselle. Köyhäinhuotoain oli myös monia säädöksiä huollossa olevien lasten perhehoitoon liittyen. Perhehoitoa pidettiin tällöin ensisijaisena hoitomuotona. Lain mukaan ennen sijaishoitoon sijoittamista oli suoritettava tutkimus kodin sopivuudesta ja selvitettävä, oliko koti myös terveydellisesti tyydyttävä ja sijaisvanhemmat kykeneviä pitämään huolta lapsesta. Vuonna 1936 astui voimaan ensimmäinen lastensuojelulaki, johon otettiin paljon köyhäinhuotoain hyviksi havaittuja säädöksiä sellaisinaan. (Ketola 2008a, 15–16.)

Vuonna 1936 voimaan astunutta lastensuojelulakia uusittiin vasta vuonna 1984. Uusittu laki velvoitti muun muassa tukemaan lapsen omaa perhettä niin, ettei lasta tarvitsisi siirtää kodin ulkopuolelle kasvatettavaksi. Lain tärkeimpänä ja keskeisimpänä periaatteena oli lapsen edun toteutuminen. Uuden lastensuojelulain myötä huoltajuus ja holho-

us jäivät nimellisenä oikeutena lapsen biologisille vanhemmille. Vanhemmilla oli lain mukaan sekä oikeus että velvollisuus osallistua lasta koskevien huoltosuunnitelmien tekoon, jonka avulla pyrittiinkin pitämään vanhemmat tiiviisti mukana lapsen elämässä. (Ketola 2008a, 16–17.) Perhehoitoa kehitettiin edelleen vuonna 1990 voimaan tulleella lastensuojelulain muutoksella. Uudessa asetuksessa otettiin käyttöön yksityiskohtaiset säännökset perhehoitoa koskevan toimeksiantosopimuksen sisällöstä sekä kulukorvauksista ja palkkioista. Uusilla muutoksilla perhehoito alkoi saada tarkkaan säädellyn muodon ja samalla sijaisvanhempien oikeusturva ja asema alkutilanteeseen nähden kohentui huomattavasti. (Ketola 2008a, 17–18.) Suomen ensimmäinen perhehoitajalaki tuli voimaan vuonna 1992 (Perhehoitajalaki 2011).

Tällä hetkellä uusimman eli vuoden 2011 Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemasta lastensuojelun tilastoraportista käy ilmi, että kaikkiaan kodin ulkopuolelle oli vuoden 2011 aikana sijoitettuna 17 409 lasta ja nuorta. Edellisestä vuodesta sijoitettuna olleiden määrä oli kasvanut vähän yli prosentilla. Kaikista sijoitetuista lapsista ja nuorista 34 % (5840) (LIITE 1) oli perhehoidossa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2012, 6.) Tammikuussa 2013 Lastensuojelun keskusliitto ja sosiaali-alan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia teettivät kyselytutkimuksen lastensuojelun tilasta. Kyselyssä kartoitettiin muun muassa lastensuojelun työntekijöiden näkemyksiä kunnan resursseista toteuttaa lastensuojelua, työn organisointia, lapsen osallisuutta sekä työssä jaksamisen ja osaamisen vahvistamiseen liittyviä näkökulmia. Vastauksina verkkokyselyssä oli noin 450 lastensuojelun työntekijää. Kyselyssä kävi ilmi muun muassa, että sijaishuollon perhehoitoa piti riittävänä vain 31 % vastanneista, kun taas sijaishuollon laitoshuoltoa piti riittävänä jopa 54 % vastanneista. (Lastensuojelun keskusliitto 2013, 24–25.)

Sijaisperheisiin tehtyjen sijoitusten määrät olivat 1980-luvun puolivälissä korkeimmillaan, jolloin kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista 60 % oli sijoitettuina sijaisperheisiin. Sen sijaan 1990-luvulla sijaisperheisiin sijoittaminen on vähentynyt tasaisesti. Huolestuttavaa on se, että lasten ja nuorten mahdollisuudet päästä sijaisperheeseen ovat voimakkaasti eriarvoistuneet maassamme. (Ketola 2008b, 30.) Ketolan (2008b, 32) mukaan sijaisperhetoiminnan vähäisyyteen ei löydy yhtä syytä. Suunnittelemattomuus on eräs syy, mutta se näkyy yleisesti koko lastensuojelussa eikä vain sijaisperhetoiminnan organisoinnissa. Suunnittelemattomuus näkyy sijaisperhetoiminnassa niin, ettei sijaisperhetoiminnasta tiedoteta riittävästi, sijaisperheiden rekrytointiin ei

käytetä riittävästi voimavaroja eikä sijaisperheitä valmenneta kaikkialla maassa järjestelmällisesti.

Vuoden 2012 alusta perhehoidosta tuli kuitenkin laitoshoidon nähden ensisijainen sijaishuollon muoto, joka tarkoittaa, että laitoshuoltoa järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla (Lastensuojelulaki 2011.) Lakiuudistuksen myötä kasvava sijaisperheiden tarve korostaakin sijaisperheiden rekrytoinnin tärkeyttä uusien sijaisperheiden saamiseksi. Perhehoidon tulisi myös muuttua suuntaan, jossa pystyttäisiin vastaamaan myös vaikeahoitoisten lasten tarpeisiin. Myös päivystys- ja kriisiperheille on kasvava tarve. (Lastensuojelun keskusliitto 2011, 28–29.) Tutkimuksessaan sijaisvanhemmuudesta työnä Saarinen (2006) kertoo, kuinka perhehoito saattaa jatkossa kehittyä ammatillisempaan suuntaan kun perhehoitajat ovat vaihtumassa ammatillisiksi sijaisperheiksi. Saarinen näkee kuitenkin riskinä tälle perhekeskeisten arvojen menettämisen. (Saarinen 2006, 90, 96.)

2.4.2 Mitä on lastensuojelun perhehoito?

Sosiaalihuoltolaissa (1982) esitetään määritelmä, jonka mukaan lastensuojelun perhehoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon, kasvatuksen tai muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen oman kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa. Sen tavoitteena on antaa lapselle mahdollisuus perheenomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää lapsen perusturvallisuutta ja sosiaalista kehitystä. Perhehoitoa annetaan lapselle, jonka hoitoa, kasvatusta tai muuta huolenpitoa ei voida järjestää lapsen omassa kodissaan tai muita sosiaali- ja terveystaluuksia hyväksi käyttäen ja jonka ei katsota olevan myöskään laitoshuollon tarpeessa. (Sosiaalihuoltolaki 1982.) Perhehoidon tarkoituksena voi olla pitkäaikainen sijoitus perheeseen, lyhytaikainen kriisisijoitus tai sijoitus lapsen tilanteen arviointia varten. On myös mahdollista, että sijaisperhe toimii lomitus- tai tukiperheenä toiselle sijaisperheelle tai on erikoistunut nuorisoiäisten sijoittamiseen. Lisäksi joissakin tilanteissa on mahdollista, että sijoitetaan esimerkiksi lapsi ja äiti perheeseen vanhemmuuden ja tarpeiden arvioimiseksi. (Ketola 2008a, 20.)

Perhehoitoa toteutetaan joko toimeksianto- tai ostopalvelusopimuksella. Kunnan ja sijaisperheen vanhempien kesken tehdään perhehoidosta toimeksiantosopimus, jossa mää-

ritellään muun muassa palkkion määrä, toimeksiantosopimuksen kestoaika, hoidettavan oikeudet, tukitoimet ja harrastukset, oikeus vapaaseen ja sovitaan sopimuksen irtisanomisen menettelytavasta. Lisäksi toimeksiantosopimusta tehtäessä sijaisvanhemmille selvitetään vakuutus- ja vastuukysymykset. Toimeksiantosopimussuhteisesti toimivan perhekodin hyväksyy lapsen sijoittaja eli useimmiten kunta tai kuntayhtymä. Sen sijaan ammatillisen perhekodin vanhemmat solmivat kunnan kanssa ostopalvelusopimuksen ja toimivat lääninhallituksen luvalla. (Hakkarainen, Kuukkanen & Piispanen 2010.) Opin- näytetyössämme käsitellään toimeksiantosopimussuhteista perhehoitoa, jota annetaan lapsille lastensuojelullisista syistä yksityisessä kodissa.

Sosiaalihuoltolain (1982) mukaan perhekodissa voidaan samanaikaisesti hoitaa neljää henkilöä hoitajan omat alle kouluikäiset lapset, muut erityistä hoitoa ja huolenpitoa vaativat henkilöt mukaan lukien. Mikäli kuitenkin toimeksiantosuhteessa toimivalla perhehoitajalla on sopiva koulutus ja riittävä kokemus hoito- ja kasvatustehtävään, hän voi yhdessä toisen samassa hoitopaikassa asuvan kanssa ottaa vastuulle seitsemän hoidettavaa henkilöä. (Sosiaalihuoltolaki 1982.) Perhehoitajalla on oikeus saada hoidosta myös palkkaa, ellei toimeksiantosopimuksessa ole toisin sovittu. Hoitopalkkiota maksetaan perhehoidossa olevaa henkilöä kohti kalenterikuukaudessa vähintään 668,13 euroa. (Perhehoitajalaki 2011.)

3 SIJAISVANHEMMUUS

3.1 Sijaisvanhemmuuden käsite

Saarisen (2006) tutkimuksen mukaan sijaisvanhemmuus on yhdistelmä ammatillisuutta ja vanhemmuutta. Ammatillisuutta sijaisvanhemmuudessa tarvitaan, jotta sijoitetun lapsen arki saadaan pysymään mahdollisimman vakaana, vaikka siihen kuuluukin yhteistyötä eri tahojen kanssa, sekä kanssakäymistä biologisen suvun kanssa. Ammatillisuus ja vanhemmuus tukevat toisiaan, jos sijaisperheelle mahdollistetaan hyvät olosuhteet keskittyä sijaislasten hoitoon. (Saarinen 2006, 94–95.)

Sijaisvanhempi on arkisempi nimitys viralliselle perhehoitajalle. Toimeksiantosopimuksella toimivia henkilöitä kutsutaan perhehoitajiksi ja heidän kotiaan perhekodiksi. (Hakkarainen ym. 2010) Perhehoitajalain (2011) mukaan perhehoitajaksi voidaan hyväksyä henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella on sopiva antamaan perhehoitoa. Ennen toimeksiantosopimuksen tekemistä perhehoitajaksi ryhtyvän on suoritettava tehtävän edellyttämä ennakkovalmennus. Ennakkovalmennuksen järjestämisestä vastaa kunta. (Perhehoitajalaki 2011.) Työssämme käytämme molempia nimityksiä, sijaisvanhempaa ja perhehoitajaa rinnakkain, sillä vaikka keskitymme nimenomaan vanhemmuuteen ja sijaisvanhempiin, on myös käsite perhehoitaja oleellinen lainsäädännön ymmärtämiseksi ja väärinkäsitysten välttämiseksi.

3.2 Mitä vanhemmuus on?

On eri tapoja tulla vanhemmaksi. Vanhemmuuden voi saavuttaa biologisen lapsen syntymän kautta, adoptoimalla tai ryhtymällä sijaisvanhemmaksi. Yhteistä näissä kaikissa on kuitenkin lapsi, sillä ilman lasta ei ole vanhemmuutta. Vanhemmuus ei ole ominaisuus, vaan se on lapsen ja aikuisen välinen suhde. Ilman kiintymistä ja läheisyyttä lapsen ja aikuisen välisestä suhteesta täytyisi puhua pelkästään huoltajuudesta vanhemmuuden sijaan (Kujala 2003, 47–50). Adoptiovanhemmuudessa ja biologisessa vanhemmuudessa lapsen ja vanhemman välinen juridinen side on vahvistettu, kun taas si-

jaisvanhemmuudessa lapsen biologisilla vanhemmilla on oikeudet päättää lapsen asioista. (Hakkarainen & Koisti-Auer 2006.), (Tamminen 2004, 69.)

Vanhemmuus on prosessi, joka syntyy päivittäisissä suhteissa lapsen ja vanhemman välille. Vanhemmuuden kasvamiseen ja lujittumiseen tarvitaan yhteisiä kokemuksia, huolenpitoa ja rakkautta. Vanhemmuus on vuorovaikutusta lapsen kanssa, sekä lapsen tarpeiden tunnistamista ja niiden mukaan toimimista. Vanhemmuuden ydin on olla lapsen saatavilla niin fyysisesti kuin emotionaalisesti. (Rönkkö & Rytönen 2010, 124.) Sijaisvanhempana olo on lapsen edun ajamista, rakastamista, huolehtimista, kuuntelua, yhteistä aikaa, kasvattamista ja rajoja. Sijaisvanhemmuus on siis vanhemmuutta siinä missä vanhempana olemisen biologiselle lapsellekin. Sijaisvanhemmuudessa ei ole kyse erityisvanhemmuudesta, vaikka se saakin usein biologista vanhemmuutta enemmän erilaisia painotuksia lapsen erityistuen tarpeiden mukaan. (Valkonen 2008, 105.) Sijaisvanhemmuus eroaa kuitenkin biologisesta vanhemmuudesta etenkin motiivien kautta. Saarinen (2006) on tutkinut sijaisvanhemmuutta selvittäen sijaisvanhempien omia näkemyksiä sijaisvanhemmuudesta. Saarisen tutkimuksesta käy ilmi, että halu auttaa on keskeinen motiivi sijaisvanhemmuuteen. (Saarinen 2006, 45.)

Vanhemmuuden erilaisia käsitteitä ovat biologinen, sosiaalinen, psykologinen ja jaettu vanhemmuus. Jaettu vanhemmuus tarkoittaa, että vanhemmuutta on toteuttamassa useampi henkilö. (Kujala 2003, 46, 80.) Sen vuoksi etenkin sijaisvanhemmuudessa törmätään usein jaettuun vanhemmuuteen. Jaetussa vanhemmuudessa vastuu lapsesta jakaantuu niin biologisille vanhemmille, sijaisvanhemmille, kuin sosiaalityöntekijälle. Vaikka sijaisvanhemmat vastaavat lapsen jokapäiväisestä elämästä, on oikeudellinen vastuu sosiaalityöntekijällä. Biologiset vanhemmat puolestaan ovat lapsen huoltajia. Sosiaalinen ja psykologinen vanhemmuus voivat olla myös jaettua vanhemmuutta. Sijaisvanhempien huolehtiessa lapsen arkielämästä, painottuu sosiaalinen vanhemmuus heille. Lapsesta huolehtiminen ja kasvattaminen ovat sosiaalista vanhemmuutta. Psykologinen vanhemmuus pohjautuu lapsen kokemukseen ja tunteeseen turvallisesta aikuisesta ja vanhemmasta. Sen vuoksi lapsen psykologinen vanhemmuus voi jakautua sijaisvanhempien ja biologisten vanhempien kesken. (Kujala 2003, 46–47.) Tutkimuksessaan jaetusta vanhemmuudesta Pirskanen (2007) kertoo myös jaetun vanhemmuuden olevan prosessi. Pirskasen mukaan jaettu vanhemmuus muokkautuu niin vanhemmuutta jakavien osapuolien kuin lapsen mukaan. Jaettu vanhemmuus voi kehittyä toimivammaksi

sijoituksen edetessä, vaikka alku olisi ollut hankalaa. Aina kuitenkin niin ei käy, vaan jaettu vanhemmuus voi joissain tapauksissa olla hyvin toimimatonta. Usein tämä voi johtua siitä, että biologisten vanhempien ja sosiaalityöntekijän välinen yhteistyö ei jätä tilaa sijaisvanhemmuudella ja sijaisvanhempien näkemykselle lapsen edusta. (Pirskanen 2007, 69–70.)

3.3 Kiintymyssuhteen merkitys vanhemmuudessa

Bowlbyn mukaan aikuisen jatkuva hoiva ja huolenpito lapsesta ovat edellytys vastasyntyneen eloonjäämiselle. Merkittävässä osassa vanhemmuutta on lapsen ja vanhemman välinen kiintymyssuhde. Kiintymyssuhde kuvaa nimensä mukaisesti lapsen ja vanhemman välistä keskinäistä kiintymistä. Kiintymyssuhteen muodostuminen vaatii huolenpitoa ja vuorovaikutusta lasta kohtaan. Lapsen kehitykselle varhaiset kiintymyssuhteet ovat tärkeitä, sillä ne luovat pohjan lapsen turvallisuuden tunteelle sekä valmistavat lasta kohtaamaan elinympäristönsä tuomat haasteet. Bowlby korostaa lapsen peilaavan maailmaa juuri kiintymyssuhteiden kautta. Kiintymyssuhteet määrittävät lapsuudessa myös esimerkiksi sen etäisyyden, kuinka kauaksi lapsi uskaltautuu vanhemmasta vierassa ympäristössä. (Hautamäki 2011, 30–31; Kuusinen 2000, 6.)

Kiintymyssuhde ei kuitenkaan automaattisesti synny biologiseen vanhempaan, sillä se voi muodostua kenen tahansa lasta hoivaavan ihmisen kautta. Varhaislapsuudessa muodostetut kiintymyssuhteet määrittelevät pitkälti yksilön kiintymyssuhteita tulevaisuudessa. (Hautamäki 2011, 30.) Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian mukaisesti kiintymyssuhde syntyy, vaikka lapsen hoitaja ei vastaisikaan kaikkiin lapsen tarpeisiin, sillä kiintymyssuhde ei aina ole turvallinen ja hyvä lapselle. Voidaan puhua turvallisesta ja turvattomasta kiintymyssuhteesta. (Kuusinen 2000, 6.) Kiintymyssuhteet jaetaan usein myös turvalliseen, välttelevään, jäsentymättömään ja ristiriitaiseen kiintymyssuhteeseen (Tuovila 2008, 36).

Bowlby määrittelee turvallisessa kiintymyssuhteessa hoitajan olevan lapsen saatavilla, jolloin lapsi oppii luottamaan hoitajaan. Turvallinen kiintymyssuhde antaa lapselle valmiuksia luottaa itseensä ja suhtautua uusiin asioihin pelotta. (Nyman, Näntö & Sandroos 2000, 44.) Myös lapsen stressinsietokyky paranee hoitajan tukiessa lapsen positiivisia

kokemuksia. Välttelevässä kiintymyssuhteessa puolestaan vanhempi on emotionaalisesti etäinen, jolloin lapsi on varautunut kokiessaan tulevana torjutuksi. Lapsi myös oppii, että tunteiden ilmaisusta ei ole hänelle hyötyä, sillä hänen tarpeitaan ei kuulla. Ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa hoitaja saattaa välillä huomioida lapsen tarpeet, välillä taas jättää huomiotta ja torjua. Lapsi ei pysty ennakoimaan hoitajan käytöstä. Se aiheuttaa ahdistuneisuutta tälle. Jäsentymättömään kiintymyssuhteeseen kuuluu lapsen selkeää laiminlyöntiä hoitajan puolelta. Tällöin lapsella on vakavat riskit persoonallisuushäiriöihin ja erilaisiin pelkotiloihin. Usein lapsella esiintyy myös aggressiota, manipulaatiota, emotionaalisia vaikeuksia sekä käyttäytymisongelmia. (Tuovila 2008, 36–39.)

Usein huostaan otetut lapset ovat kokeneet jäsentymättömiä kiintymyssuhteita. Lapsi on tottunut luottamaan vain itseensä, ja koettaa saada turvaa hallitsemalla tilannetta. (Tuovila 2008, 38–39.) Vaikka lapsi olisi kasvanut turvallisissa oloissa, jo pelkästään huostaanotto ja sijoitustilanne aiheuttavat häiriöitä kiintymyssuhteisiin. (Kalland 2011b, 208.) Turvaton kiintymyssuhde vaikuttaa lapseen kokonaisvaltaisesti. Se vaikuttaa niin lapsen identiteettiin, kehitykseen, kykyyn luottaa toisiin kuin käytöksen hallintaan. Se voidaankin luokitella traumaksi, sillä pelkkä kokemus turvattomasta kiintymyssuhteesta varhaisella iällä koettuna on jo traumaattinen. (Thomas & Philpot 2009, 41.) Sijoituksissa lapsille mahdollistetaan pysyvien ja turvallisten suhteiden luominen varhaisimpien kiintymyssuhteiden ollessa vaurioituneita (Kalland 2011b, 209). Turvallinen kiintymyssuhde sekä suojaa traumatisoitumita vastaan, että auttaa ratkaisemaan edellistä, jo syntynyttä traumaa (Hughes 2011, 40). Sijaisperheen sisäiset turvalliset kiintymyssuhteet lievittävät lapsen pelkoa ja ahdistusta sekä auttavat tätä tavoittelemaan parempaa suuntaa elämälleen (Clark 2008, 216).

3.4 Haasteet sijaisvanhemmuudessa

3.4.1 Lapsen taustan ja kiintymyksen tuomat haasteet

Sijoitetun lapsen tausta tuo haasteita sijaisvanhemmuuteen. Huostaanoton ja lapsen sijoituksen syihin liittyy usein lapsen jonkinasteinen traumatisoituminen. Lapsella on negatiivisia kokemuksia elämästä, mutta jättäessään aiemmat olosuhteensa, hän myös jättää taaksensa kaiken hänelle tutun. Tutussa ympäristössä olemisen tuo turvaa, vaikka

ympäristö ei lapsen parhaaksi olisikaan. Tällaiset lapset tarvitsevat sijaisvanhemmilta ja vanhemmuudelta keskivertoa enemmän tukea ja huolenpitoa. Voidakseen tarjota hyvää vanhemmuutta, sekä hoitavia vuorovaikutussuhteita lapselle, on sijaisvanhemman myös saatava tukea vanhemmuudelleen, sillä lapset tuovat tullessaan mukanaan myös traumas. (Thomas & Philpot 2009, 13–14, 48, 85; Tuovila 2008, 55.) Haasteena on tarjota lapselle normaali kasvu ympäristö, joka mahdollistaa lapsen tasapainoisen kasvun. Lasten vanhojen, vahingollisten kokemusten sijaan uudessa kasvu ympäristössä olisi saatava uusia, parempia kokemuksia vanhoja korvaamaan. (Rimmi 2000, 77.)

Olemme aiemmin kertoneet, kuinka kiintymyssuhteen syntyminen on tärkeä osa sijaisvanhemmuutta. Se tukee niin lapsen kuin vanhemmankin kokemusta vanhemmuudesta. Turvallinen kiintymyssuhde on yksi toimivan sijoituksen edellytyksistä. Etenkin pitkäaikaisissa sijoituksissa turvallisen kiintymyssuhteen muodostuminen on mahdollista. Turvallinen kiintymyssuhde myös ehkäisee ennen aikaista sijoituksen päättymistä. (Tuovila 2008, 54.) Haasteena kiintymyksen muodostumiselle on myöhäinen sijoitus. Parhaiten sijoitus onnistuu lapsen ollessa alle vuoden ikäinen. Myös epä tietoisuus sijoituksen pituudesta tuo haasteen kiintymiselle. Jos sijoitettavan lapsen tilanne on hyvin epävarma, on lapseen sitoutuminen vaikeampaa. (Kalland 2011b, 212.)

Ennen kiintymyssuhteen muodostumista lapsen turvattomuus usein purkautuu haastavana käyttäytymisenä. Lapsen aiemman taustan huomioon ottaen lapsen käyttäytyminen voi olla vaikeasti ennustettavaa. Monet haasteista liittyvät siihen, että lapsi ei ole kiinnittynyt mihinkään. On mahdollista, että lapsi ei vierasta lainkaan tai ei koe vieraita aikuisia uhkaavina, vaan ripustautuu jopa aivan vieraisiin aikuisiin. Kiinnittymättömyys voi ilmetä myös vastakkaisena ilmiönä, reagoimattomuutena ja lähikontaktin välttämällä. Lapsi voi myös olla itsetuhoinen, tottelematon, aggressiivinen tai yrittää kontrolloida aikuista. Lapsen vääristynyt tapa ilmaista itseään ja tarpeitaan muuttuu tavallisesti pikkuhiljaa, kun lapsi oppii uusia vuorovaikutusmalleja. Muutos on kuitenkin hidasta, ja sijaisvanhemmat voivat olla voimattomia kokiessaan, ettei heidän huolenpitonsa riitä lapsen hyvinvoimiseksi. Tästä aiheutuva pettymys ja voimattomuus voivat lisätä ja vahvistaa lapsen vääristynyttä käsitystä vuorovaikutuksesta. (Kalland 2011b, 211–212; Lähti 2012.)

Sijaisvanhempien ja lapsen välille muodostuvaa kiintymistä auttaa lähtökohtaisesti jo turvallinen, tiettyihin rutiineihin perustuva arki. Sijoitetun lapsen arjesta on usein puuttunut päivää rytmittävät asiat, kuten säännölliset ruoka- ja nukkumaanmenoajat. (Tuovila 2008, 54.) Sijoitettu lapsi voi olla etenkin sijoituksen alkupäässä tarvitseva, impulsiivinen ja aggressiivinen. Heidän kanssaan oleminen vaatii niin aikaa kuin kärsivällisyyttä. Lapsi tarvitsee rakkautta ja turvallisuuden tunnetta, jotta voisi muuttaa käyttäytymistään merkitsevästi ja turvallinen kiintymyssuhde voi syntyä. (Thomas & Philpot 2009, 48.) Tällaiseen tilanteeseen pääseminen vaatii usein enemmän tukea ja asetettuja rajoja, kuin suhteessa biologiseen lapseen. (Valkonen 2008, 105.) Kiintymyssuhteen muodostuminen voi olla haasteellista myös sijaisvanhemman näkökulmasta. Yhteinen biologia edesauttaa kiintymyksen syntymistä, kun taas sijaisvanhemmuudessa kiintymyssuhde on muodostettava yhteisten kokemusten, ei perimän tai biologisen siteen kautta. (Valkonen 2008, 105.) Myös sijaisvanhempien oma kiintymyssuhdemalli vaikuttaa lapsen kanssa muodostettavaan suhteeseen. (Kalland 2011b, 211–212.)

Sijaisvanhempina toimiessa myös sijaislapsen biologiset vanhemmat ovat usein osa kokonaisuutta haasteineen. Haaste tämä on erilaisten näkemysten vuoksi, sekä siksi, että usein sijaisvanhemmat näkevät yhteyden biologisiin vanhempiin vaikuttavan negatiivisesti sijaisperheessä. Lapsen ja biologisen vanhemman suhteen tukeminen on kuitenkin sijaisvanhemman vastuulla, lasten mielipidettä asiasta kunnioittaen. Biologiset vanhemmat voivat kaivata sijaisvanhemmilta tukea ja rohkaisua ylläpitääkseen suhdetta lapseensa. Vaikka lapsi on sijoitettu, on biologisella vanhemmalla silti päätösvalta monissa lapsen asioissa. Sijaisvanhemman ja biologisen vanhemman näkemuserot voivat olla haastavia, jolloin sosiaalityöntekijällä on oleellinen osa puolueettomana osapuolena, puhtaasti lapsen etua ajamassa. Biologiset vanhemmat tuovat sijaisvanhemmuuteen myös epävarmuuden lapsen sijoituksen kestosta. Biologisilla vanhemmilla voi olla tilanteista riippuen mahdollisuus saada lapsi takaisin luokseen. Myös yhteydenpito sijoitetun lapsen biologisiin sisaruksiin on tärkeää. Vaikka suhdetta biologisiin vanhempiin ei olisi, on suhde biologisiin sisaruksiin kantava voimavara lapselle. (Valkonen 2008, 105–106, 110, 116.) Saarisen (2006) tutkimuksesta käy ilmi biologisen suvun kanssa järjestettävien tapaamisten tuovan sijaisvanhemman arkeen työn tapaisia velvollisuuksia (Saarinen 2006, 90).

Biologiset vanhemmat voivat tuoda haasteita myös muulla tapaa. Lapsen jatkuva kanssakäyminen biologisten vanhempien kanssa voi joissain tapauksissa olla vahingoittavaa lapsen kehitykselle ja aiemmista kokemuksista toipumiselle. Biologisten vanhempien näkeminen voi traumatisoida lasta lisää ja hankaloittaa sijoituksen onnistuvuutta. Ei ole lapsen edun mukaista laittaa tätä olosuhteisiin, jotka ovat alkujaan johtaneet lapsen huostaanottoon. Myös lapsen kiintyminen sijaisvanhempiin ja kiinnittyminen uuteen arkeen voi vaikeutua, kun biologisten vanhempien tapaaminen romuttaa jo tapahtunutta kehitystä. (Tuovila 2008, 45–46.) Sijaisperheeseen sopeutumista puolestaan auttaa, jos biologiset vanhemmat osoittavat lapselle pitävänsä sijoitusta hyvänä asiana (Kujala 2003, 44).

3.4.2 Sijoituksen pysyvyys ja purkautuminen

Yksi sijaisvanhemmuuden haasteista on pysyvyyden luominen. Lapsen jatkuva siirtyminen perheestä tai laitoksesta toiseen vaikuttaa lapsen kehitykseen kielteisesti. Lyhyet sijoitukset ovat omiaan lisäämään lapsen turvattomuuden tunnetta ja ruokkimaan turvattomia ihmissuhteita entisestään. Sijoituksen päättyminen epäonnistumiseen voi saada lapsen syyttämään itseään lyhytaikaisesta sijoituksesta. Uuden sijoituksen alkaessa lapsi voi pelätä saman tapahtuvan uudestaan. Tämä pelko voi saada lapsen uskomaan, että uusi hylkääminen on väistämättä tulossa. Lapsi voi käyttäytyä tuhoisasti tällaisen pelkonsa vallassa, ja jopa yrittää tahallaan saada sijoituksensa puretuksi. Etenkin alle kouluikäisten lasten ajattelu on hyvin minäkeskeistä, jolloin he helposti syyttävät itseään ympärillään tapahtuvista asioista, etenkin jos eivät tiedä tai ymmärrä asioiden oikeaa merkitystä. Tällainen kierre lapsen elämässä olisi saatava päätökseen, sillä asiat vaikeutuvat sitä mukaa, mitä vanhemmaksi lapsi kasvaa, ja mitä vahvempi hänen vääristyneesti oppima käyttäytymismallinsa on. (Thomas & Philpot 2009, 42–44; Kalland 2011b, 208–209.) Tunne siitä, että lapsi on osa perhettä, ehkäisee lapsen tunnetta ulkopuolisuudesta ja luo molemminpuolista sitoutumista (Lätti 2012). Lapselle myös tunne tasavertaisuudesta biologisten lasten kanssa on tärkeää, sillä tasavertaisuudella mitataan saatua rakkautta. (Valkonen 2008, 111–112.)

Janhunen (2007, 44–47) toteaa tutkimuksessaan, että sijoitusten katkeamiseen liittyvät useat, samanaikaisesti vaikuttavat syyt. Hänen tutkimuksessaan sijaisvanhempien väsymys oli suurin syy sijoitusten purkautumiseen. Väsymyksen ensisijainen syy ei tullut

tutkimuksessa esille. Väsykö sijaisvanhempi mahdollisesti lapsen oireisiin vai ryhtyikö sijaislapsi oirehtimaan sijaisvanhemman väsyttyä? Tutkimuksessa sijaisperheen muuttunut tilanne oli myös syynä sijoitusten katkeamiseen. Perheessä muuttunut tilanne voi olla muun muassa perheenjäsenen sairastuminen tai kuolema, lapsen syntyminen tai muutto toiselle paikkakunnalle. Muuttunut tilanne laittaa sijaisvanhemmat pohtimaan uudestaan omia voimavarojaan, valmiuksia ja haluja huolehtia sijaislapsesta. Esimerkiksi avioeron myötä sijaisvanhempi voi todeta, ettei pysty yksin huolehtimaan heille sijoitetusta lapsesta.

Sijoituksen purkautumisen syynä voi olla myös lapsen tai nuoren vaikea oirekäyttäytyminen ja itsenäistymisen halu. Sijaisperheessä tilanne saattaa kärjistyä niin, että lapsi on uhka omalle, mutta myös muiden perheenjäsenten terveydelle ja hyvinvoinnille. Lapsi saattaa muun muassa tuhota omaisuutta, karkailla, käyttäytyä aggressiivisesti muita kohtaan ja itsetuhoisesti myös itseään kohtaan. Joissain tilanteissa laitoshoidon olosuhteet todetaan paremmiksi lapsen oireisiin nähden. Myös murrosikäisen itsenäistymisen halu johtaa tutkimuksen mukaan toisinaan nuoren ja sijaisvanhempien yhteistyöongelmiin, joka joissain tilanteissa päättyy sijoituksen purkautumiseen. (Janhunen 2007, 47–48.)

Tutkimuksessaan Janhunen (2007, 48–49) mainitsee sijoituksen katkeamisen syyksi myös yhteistyöongelmat sijaisvanhemman ja sosiaalityöntekijän välillä. Tutkimuksessaan Janhunen esittelee Perhehoitoliiton vuonna 2005 tekemää jäsenkyselyä, jossa kävi ilmi, että sijaisvanhemmat kokivat sijoituksen purkautumisen syyksi sosiaalityöntekijän ja sijaisvanhemman yhteistyön vähyyden ja riittämättömät tiedot sijaislapsesta. Selvityksessä sijaisvanhempien kuvaamia yhteistyöongelmia olivat muun muassa se, että sosiaalityöntekijä ei ole rehellinen ja avoin, esimerkiksi antaessaan tietoja lapsesta tai sosiaalityöntekijä on syntymävanhempien puolella, sijaisvanhempia vastaan esimerkiksi kun sovitaan tapaamisista.

3.5 Sijaisvanhemmuuden vaikutukset perheessä

Sijaisvanhemmaksi ryhtyminen muuttaa väistämättä perheessä totuttua arkea ja koko perhettä. Sijaislapsi muuttaa perheen rakennetta ja vaikuttaa kaikkien perheenjäsenten elämään. Vaikka sijaisvanhemmat saavat valmennusta ja tietoa heille sijoitettavasta lapsesta, saattaa arki uuden lapsen kanssa olla silti yllättävää. Joskus sijoitus voi vaikuttaa epätavallisen toimivalta heti aluksi, mutta usein kyse on vain alkuhuumasta, kun lapsen ja muun perheen välit ovat vielä suhteellisen pinnallisia. Syvemmän suhteen muodostuessa usein myös lapsi alkaa uskaltaa näyttää tunteitaan aidosti. Sijaisvanhemmuus ja uuden lapsen sijoittaminen ovat aina muutosprosesseja, jotka vaikuttavat niin vanhempiin kuin lapsiinkin. Lapsi ja lapsen käyttäytyminen herättävät tunteita sekä vanhemmissa, että perheen omissa lapsissa. Sijoitettu lapsi muuttaa niin puolisoiden kuin lasten välisiä suhteita. (Tervonen-Arnkil 2008, 156–159; Valkonen 2008, 106–107.)

Sijaisvanhemmuuteen valmistautumiseen liittyy vanhemmille koulutuksia ja yhteistyötä eri tahojen kanssa. Jos perheessä on omia lapsia, on valmistaminen muuttuvaan tilanteeseen vanhempien vastuulla. Tutkimuksessaan sijaisperheiden omien lasten kokemuksista Inkilä (2000) kertoo, että lapsilla ei usein ollut todenmukaista käsitystä, mitä sijaisperheenä oleminen toisi tullessaan. Etenkin sijoituksen alkuvaiheessa omien lasten huomioiminen on erityisen tärkeää, sillä lapsi voi olla asemastaan perheessä epävarma tai kokea itsensä uhatuksi, sillä hän joutuu jakamaan vanhempansa vieraan lapsen kanssa. Myös perheen aiemmat, yhteiset menot, harrastukset, matkat ja perhejuhlat voivat vähentyä ja muuttua aluksi. Sijoitus voi vaikuttaa biologisen lapsen elämään merkittävästi myös esimerkiksi huonejärjestyksen osalta, jos perheen käytännön tilajärjestelyt menevät uusiksi. Inkilä myös kertoo sijaislapsien olevan sekä ilon aihe perheen omille lapsille, että katetta, kilpailua ja mustasukkaisuutta aiheuttava tekijä. Usein perheen omat lapset ovatkin sopeutujan roolissa. Kuitenkin sijoituksen edetessä lapset eivät ole kokeneet asemansa perheessä muuttuneen, vaan pikemminkin vahvistuneen. Sijaisperheenä toimiminen aikaistaa usein perheen vanhimpien lasten itsenäistymistä, kun myös he osaltaan kantavat vastuunsa perheestä ja nuoremmista sisaruksista. (Inkilä 2000, 39–42, 49–52.)

Perheeseen tulleen uuden ihmisen lisäksi arkea muuttavat myös tiiviit suhteet laajaan yhteistyötahojen kirjoon, jotka ovat mukana lapsen sijoituksessa. Vastuu sijoitetusta lapsesta kasvattaa verkostoa huomattavasti. Sosiaalityöntekijän ja lapsen biologisen perheen lisäksi tiivistä yhteistyötä käydään esimerkiksi koulun ja terapeuttien kanssa. Yhteys eri tahoihin, etenkin sosiaalityöntekijään, painottuu sijoituksen alkuvaiheeseen, niin sanottuun siirtymävaiheeseen. Perheen ja lapsen arjen alkaessa sujumaan, yleensä noin vuoden kuluttua sijoituksesta, intensiivinen yhteys eri tahojen kanssa muuttuu kotikäynneiksi muutamaksi kerraksi vuodessa. Kuitenkin myös siirtymävaiheen jälkeen perheen kodin on oltava aiempaa avoin, sillä niin sijoitetun lapsen lähiomaisten kuin sijaishuollon työntekijöiden käynnit ovat tavallisia. (Tervonen-Arnkil 2008, 155; Valkonen 2008, 106–107.)

4 SIIJAISVANHEMPIEN TUKEMINEN

4.1 Tuen käsite

Vanhemmuuden tukemisella tarkoitetaan esimerkiksi päivähoidon, koulun sekä kasvatus- ja perheneuvoloiden tarjoamaa tukea vanhemmille. Vanhemmuuden tukemisen tavoitteena on kehittää lapsiperheiden ja heidän ympäristönsä mahdollisuuksia lasten myönteisen kasvun ja kehityksen edistämiseksi. Vaikka sijaisvanhemmuus poikkeaa monella tavalla biologisesta vanhemmuudesta, ovat sijaisperheet kuitenkin lapsiperheitä ja näin ollen oikeutettuja käyttämään samoja vanhemmuuden palveluita, kuin muutkin lapsiperheet. Lisäksi sijaisvanhemmat kuitenkin tarvitsevat erityistä tukea nimenomaan sijaisvanhemmuuteensa sijoitettujen lasten ongelmien, yhteistyön tekemisen sekä muiden erityisesti sijaisvanhemmuuteen liittyvien tekijöiden vuoksi. (Mehtonen 2008, 40.)

Ensisijainen vastuu sijaisvanhempien tuen järjestämisessä on kunnalla, joka on sijoittanut lapsen perheeseen. Sijaisvanhempien tuki voi olla virallista, harkinnanvaraista tai epävirallista tukea (Janhunen 2008, 138). Virallinen tuki toteutuu Perhehoitajalain puitteissa. Myös taloudellinen tuki on virallista tukea. Se käsittää sijaisvanhemmille kuuluvat taloudelliset korvaukset, niin hoitopalkkiot kuin kulukorvauksetkin. Epävirallinen tuki käsittää usein emotionaalisen tuen ja käytännön avun saamisen. Emotionaalinen tuki on sosiaalista tukea, jota saadaan esimerkiksi vertaistuen tai muiden sosiaalisten suhteiden kautta. Vertaistuellinen toiminta kuuluu myös viralliseen tukeen. Virallisen tuen lähtökohtana tulisi olla sijaisvanhempien ja sijoitetun lapsen yksilölliset tarpeet, sillä kaikki lapset ja perheet eivät tarvitse samanlaisia palveluita (Ketola 2008b, 46). Annettava tuki ei saisi myöskään rajoittua pelkästään valmiina olevien tukipalveluiden varaan (Ketola 2008b, 46). Tarve kehittää erilaisia ja joustavia tuen muotoja on kuitenkin ilmeinen ja valtakunnallisesti arvioituna tuen saatavuudessa ja järjestämisessä on suuria eroja kuntien välillä (Hakkarainen, Kuukkanen & Piispanen 2012, 27).

Perhehoidon onnistumisen kannalta oikea-aikainen ja oikeanlainen tuki on ensiarvoisen tärkeää. Perhehoidon tukeen sisältyy perhehoitajan ja hänen perheensä tukeminen, mutta lisäksi tuki ja yhteistyö perhehoitoon sijoitetun ja hänen läheistensä kanssa. Perhehoi-

don tukimuodot voidaan jakaa taloudelliseen, tiedolliseen ja emotionaaliseen tukeen sekä käytännölliseen arjen apuun. (Hakkarainen ym. 2012, 27–30.)

4.2 Lakisääteiset tukimuodot

Perhehoitajalakiin on kirjattu virallisina tukina sosiaalityöntekijän tuki, ennakkovalmennus, mahdollisuus vapaapäivän pitämiseen, työnohjaus, vertaistuki, koulutus ja taloudellinen tuki (Perhehoitajalaki 2011). Sijaisvanhemmilla on mahdollisuus saada tukea, tietoja ja neuvoja kaikissa perhehoitoon liittyvissä kysymyksissä ja tilanteissa. Niiden organisoimisesta sijaisvanhemmille vastaa käytännössä sosiaalityöntekijä. Pääsääntöisesti tuet haetaan kirjallisesti ja vastaavasti niistä saadaan myös kirjallinen päätös. Kunnalla on kuitenkin valvontavastuu tukitoimien ja palveluiden toteutumisesta. Kunta myös esimerkiksi maksaa työnohjaajien palkkiot ja osallistuu muihinkin kustannuksiin. (Hakkarainen ym. 2010, 10, 21.)

Lastensuojelun perhehoito alkaa *ennakkovalmennuksella*. Ennakkovalmennuksesta käytetään nimitystä PRIDE-ennakkovalmennus, jonka avulla pyritään valmentamaan sijaisvanhempia heidän kasvatus- ja hoitotehtäväänsä. Valmennus toteutetaan ennen sijaisperheeksi ryhtymistä ja toimeksiantosopimuksen solmimista. Valmennuksen tarkoituksena on antaa tietoja siitä, mitä sijaisvanhemmuus merkitsee, lisätä tulevien sijaisvanhempien perhehoitovalmiuksia, ehkäistä sijoitusten purkautumisia sekä lisätä sijaisvanhempien tietämystä lastensuojelun tarpeen vaikutuksista sijoitettaviin lapsiin ja nuoriin ja heidän tarpeisiinsa. Kurssilla valmentaudutaan tiedollisesti, taidollisesti ja myös tunnetasolla sijaisvanhempana toimimiseen käyttäen apuna erilaisia elämyksellisiä harjoituksia. PRIDE-ohjelman mukaiset valmiudet ovat kyky suojella ja hoitaa lasta, kyky tukea lapsen kehitystä ja ottaa huomioon hänen kehitykselliset viiveensä, tukea lapsen suhteita biologisiin vanhempiinsa ja turvata lapsen muiden läheisten ihmissuhteiden jatkuminen, sitoutua lapseen ja toimia hänelle luotettavana aikuisena sekä tehdä yhteistyötä lapsen asioissa. (Bäck-Kiiänmaa & Hakkarainen 2008, 130–131.) Valmennuksessa on jo hyvä sovitella etukäteen ”sijaisvanhemman takkia”, tunnistaen ja tiedostaen omia asenteita, tunteita sekä suhtautumistaan esimerkiksi lapsen ja hänen biologisten vanhempiensa väliseen yhteistyöhön (Bäck-Kiiänmaa & Hakkarainen 2008, 121–126).

Sosiaalityöntekijän tuki on merkittävä tuki sijaisvanhemmille. Tutkimuksessaan Janhunen (2008, 138) toteaa, että sijaisvanhemmat kokevat sosiaalityöntekijän tuen yhtenä tärkeimmistä tuen muodoista. Parhaimmillaan yhteistyö sijaisvanhempien ja sosiaalityöntekijän kesken perustuu luottamukseen ja lisää sijaisvanhempien jaksamista. Sijaisvanhemmat saavat sosiaalityöntekijältä neuvoja, tukea, apua sekä opastusta yhteiskunnan eri tukipalveluista. Sosiaalityöntekijä pitää yhteyttä myös sijaislapsen biologisiin vanhempiin. Perhehoitolaissa (1992) määrätään myös, että perhehoidon aikana tarvittavan tuen järjestämiseksi perhehoitajalle on nimettävä jokaista hoidettavaa varten vastuutyöntekijä. Vastuutyöntekijä on perhehoitajan ensisijainen yhteistyökumppani, jonka kautta hoituvat lakisääteiset tuet ja käytännön asiat, kuten korvauksista huolehtiminen, hoidettavan ja hänen läheistensä tapaamisjärjestelyt ja tuki sekä hoidettavan erityispalveluiden järjestäminen. (Hakkarainen ym. 2012, 28.)

Mäkelä (2009) on tutkimuksessaan perhesijoitusten kiintymyssuhteista huomannut useiden sijaisperheiden kaipaavan enemmän yhteydenpitoa sosiaalityöntekijän kanssa. Sosiaalityöntekijä on usein ensimmäinen taho, jonka puoleen sijaisvanhemmat kääntyvät ongelmien kanssa. Sen vuoksi sosiaalityöntekijällä on merkittävä asema myös vanhempien jaksamisessa. Käytännön tilanteissa tukea saadaan kuitenkin eniten omilta läheisiltä. (Mäkelä 2009, 60–61.) Lastensuojelun keskusliiton selvityksestä Sadoissa verkoissa sukkulointia - kumppanuudet sijaishuollossa (2011, 12) ilmeneekin, että esimerkiksi lähes kolme kymmenestä sijaisvanhemmasta piti sosiaalityöntekijältä saamaansa tukea riittämättömänä. Sijaisvanhempien kokemus sosiaalityöntekijöiltä saadusta tuesta ei ole parantunut samassa suhteessa kuin muiden sijaishuoltopaikkojen kokemus vuonna 2009 tehtyyn selvitykseen verrattuna.

Taloudellinen tuki ja vapaapäivät ovat myös sijaisvanhemmille lakisääteisiä tukimuotoja. Sijaisvanhemman jaksaminen ei ole itsestään selvää. Sen vuoksi vanhemman olisi tärkeää pitää huolta myös omista tarpeista sekä riittävästä levosta ja oman toiminnan reflektoinnista. Myös säännölliset hetket ilman lasta, irrottautuminen kotoa ja arjesta ovat tärkeitä. Näiden seikkojen merkitys korostuu kun vanhemmuus kohdistuu lapseen, jolla on ongelmia ihmissuhteissa ja tunne-elämässä. (Lätti 2012.) Myös lakisääteisesti sijaisvanhemmalle kuuluu vapaita hetkiä ilman lasta. Lain mukaan sijaisvanhemmille kertyy yksi vapaapäivä kuukaudessa, mutta vaihtoehtoisesti sen saa myös rahallisena korvauksena (Perhehoitajalaki 1992). Vapaan tarkoituksena on taata perhehoitajalle

mahdollisuus irtautuva sitovasta tehtävästään ja tukea hänen jaksamistaan. Yhteinen vapaa-aika puolison kanssa tukee myös parisuhdetta, mikä on merkittävä voimavara perhehoitajan tehtävässä. (Hakkarainen ym. 2012, 23.) Sijaisvanhemman ei välttämättä kannata pitää vapaataan sijaislapsen kotilomien aikana, koska toisiaan kotiloma keskeytyy odottamattomasti ja sijaisvanhempien tulee olla tavoitettavissa. Käytännössä vapaat toteutetaan usein jonkun lähipiiriin kuuluvan ihmisen avulla, mutta silloinkin tulee ottaa huomioon yksilölliset tarpeet, niin sijaislapsen kuin sijaisvanhemman. (Ketola 2008b, 52–53.)

Sijaisvanhemmille kuuluu palkkio hoito- ja kasvatustyöstä. Ketolan mukaan (2008b, 53) jopa yli puolet toimeksiantosuhteisista sijaisperheistä saa perhehoidosta pääasiallisen toimeentulonsa. Harvinaista ei ole myöskään se, että toinen vanhemmista jää hoitamaan kotiin sijoitettua lasta tai lapsia. (Ketola 2008b, 53.) Sijaisvanhemmat saavat hoitopalkkion lisäksi myös kulukorvausta, jotka aiheutuvat lapsen hoidosta ja ylläpidosta. Lisäksi heille maksetaan käynnistämiskorvausta sijoituksen alkuvaiheessa korvaamaan alkuvaiheen hankintoja. (Perhehoitoliitto 2012.) Perhehoitajalain (1992) mukaan hoitopalkkion vähimmäismäärä perhehoidossa olevaa henkilö kohden on vuoden 2013 alusta lähtien 668,13 euroa kalenterikuukaudessa. Myös kulukorvauksen vähimmäismäärä on muuttunut 1.1.2013 lähtien. Tällä hetkellä kulukorvauksen vähimmäismäärä on 401, 87 euroa perhehoidossa olevaa henkilöä kohti kuukaudessa. Lisäksi käynnistämiskorvausta voi saada enimmillään 1.1.2013 lähtien 2854,02 euroa.

Vertaistuki on esimerkki *emotionaalisesta tuesta*, joka edistää sijaisvanhempien jaksamista. Ja usein vertaistuki koetaankin parhaaksi emotionaaliseksi tueksi. (Hakkarainen ym. 2012, 29.) Lastensuojelun keskusliiton selvityksestä Sadoissa verkoissa sukkulointia - kumppanuudet sijaishuollossa (2011, 14–15) sijaisvanhemmat kokivat myös vertaistuen merkittävänä tuen muotona. Vertaistukea saatiin yksittäisten kontaktien ja alueellisten perhehoitajien yhdistysten kautta. Vertaistukea saa muun muassa vertaisryhmässä, joissa jaetaan kokemuksia ja tullaan kuulluksi. Sieltä on myös mahdollista saada uusia toimintamalleja ja näkökulma omaan työhönsä. Erityisesti vertaistuki on koettu tarpeelliseksi sijoituksen alkuvaiheessa, kun sijoitetun ja sijaisvanhemman välille on vasta muodostumassa kiintymyssuhde. (Ketola 2008b, 50–51.) Sijoittaja voi myös tukea vertaistukitoimintaa muun muassa tarjoamalla tilat ja auttamalla tiedottamisessa ja ryhmien kokoamisessa. Suhteellisen uutena vertaistuen muotona on myös mentorointi.

Mentorointi tarkoittaa sitä, että kokenut mentorointikoulutuksen saanut perhehoitaja antaa vertaisasiantuntija-apua aloittelevalle tai haasteellisessa tilanteessa olevalle perhehoitajalle. (Hakkarainen ym. 2012, 29.)

Sijaisvanhemmuutta tuetaan myös *tiedollisella tuella*, kuten esimerkiksi täydennyskoulutuksen ja työnohjauksen avulla. Täydennyskoulutus on maassamme organisoimatonta, mutta tarjolla on alueellisia sekä valtakunnallisia koulutuksia. Eri järjestöt muun muassa Pelastakaa Lapset ry ja Pesäpuu ry sekä Perhehoitoliitto ry ovat järjestämässä koulutuksia, tuottaen samalla tietoa perhehoidosta ja vaikuttaen lainsäädännön kehittämiseen. (Hakkarainen ym. 2010, 21.) Saarisen tutkimuksesta käy myös ilmi se, että koulutautumista voidaan pitää myös yhtenä tekijänä laadukkaan hoivan mahdollistumisessa. (Saarinen 2006, 70.) Organisoitaessa sijaisvanhempien täydennyskoulutusta on hyvä huomioida se, että sijaisvanhempien ei ole helppo irtaantua arjesta, sillä monet sijaisvanhemmat käyvät työssä myös kodin ulkopuolella ja osalla pitkät matkat saattavat estää koulutukseen osallistumisen. Täydennyskoulutustarjonnan tulee olla myös tarpeeksi monipuolinen vastatakseen eri elämäntilanteissa olevien perhehoitajien sekä sijoitettujen erityishoidon tarpeisiin. Erityisen tärkeää, että täydennyskoulutuksen tarjoaminen lähtee perhehoitajien tarpeesta. (Ketola 2008b, 48–49.) Sijoittajan tulee tukea perhehoitajan osallistumista koulutuksiin, työnohjaukseen ja konsultaatioihin järjestämällä sijaishoitoa hoidettaville, auttamalla lastenhoidossa tai järjestämällä lapselle koulutuksen ajaksi omaa toimintaa ja korvaamalla sijaisvanhemman matka ja muut kustannukset. (Hakkarainen ym. 2012).

Haastavissa tilanteissa ulkopuolinen työnohjaus on perhehoitajalle tärkeä jaksamisen turvaaja (Ketola 2008b, 49). Työnohjausta ja täydennyskoulutusta pidetään oikeuden lisäksi jopa velvollisuutena, jolla vahvistetaan perhehoitajan osaamista ja jaksamista (Hakkarainen ym. 2012, 28). Työnohjausta voidaan suorittaa joko yksilö- tai ryhmäohjauksena. Kuten vertaistuki, myös työnohjaus nähdään tärkeänä erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa, kun kiintymyssuhdetta on vaikea luoda sijaisvanhemman ja lapsen välille. Työnohjauksellisia tarpeita syntyy myös haastavissa yhteistyötilanteissa, sijoitetun lapsen ja hänen biologisten vanhempien ja sukulaisten kanssa. Varsinkin jos biologiset vanhemmat eivät ole hyväksyneet sijoitusta. (Ketola 2008b, 50.)

4.3 Varhaiskasvatuksen tuki

Varhaiskasvatuspalveluihin kuuluu päivähoidon lisäksi esiopetus, ja avoin varhaiskasvatus erilaisine kerhotoimintoineen. Myös koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta kuuluvat varhaiskasvatuspalveluihin. Tässä kappaleessa keskitymme päivähoitoon ja tukeen, jota se sijaisvanhemmuuteen tuo. Päivähoidon tavoite on tukea lapsen kotia kasvatustehtävässä, sekä edistää lapsen tasapainoista kehitystä ja kasvua. Lapsen tarvitessa erityistä hoitoa ja kasvatusta on päivähoito velvollinen laatimaan kuntoutumissuunnitelman yhdessä lapsen vanhempien ja muiden lapsen kasvatuksessa mukana olevien tahojen kanssa. (Laki lasten päivähoitosta 1973.) Lastensuojelun keskusliiton tekemän tutkimuksen (2011) mukaan sijaisvanhemmat kokevat saavansa päivähoidon erityispalveluista liian vähän tietoa. Käytössä olevien tukipalveluiden toimivuuteen sijaisvanhemmat olivat kuitenkin tyytyväisiä. (Lastensuojelun keskusliitto 2011, 18–19.)

Laadukas päivähoito tukee lapsen kehitystä, kouluun valmistautumista ja ryhmässä toimimista. Päivähoidon arkirutiinit tuovat myös lapsen arkeen ennakoitavuutta ja turvaa. Näiden, sekä toimivan kasvatuskumppanuuden kautta lapsen päivähoito tukee myös vanhemmuutta. Laadukkaan päivähoidon katsotaan määrittävän henkilökunnan korkealla koulutuksella, hyvällä valmennuksella työtehtäviin, lapsiryhmän pienellä koolla, omahoitajamallilla sekä työntekijöiden pysyvyydellä. (Kalland 2011a, 151.)

Omahoitajamalli tukee lapsen sopeutumista päiväkotiin, koska lapsella on nimetty hoitaja, jonka puoleen hän voi kääntyä ja joka on lapsen tilanteen tasalla. Pysyvän omahoitajan läsnäolo tukee myös lapsen ja vanhemman välistä kiintymyssuhdetta, sillä etenkin vanhemman ja lapsen erotessa päiväkotiin tullessa, voi erotilanne muodostua hankalaksi. Omahoitajan tehtävä olisi tukea erotilanteissa ja ohjata tilanne mahdollisimman mukavaksi. Omahoitajuus helpottaa myös kontaktia vanhempiin, kun lapsen kiintyminen hoitajaan ja sopeutuminen päivähoitoon nopeutuu. Kiintymys suojaa myös lapsen kehitystä, kun tämä saa hoitajalta stressitilanteita helpottavia kokemuksia. (Kalland 2011a, 160.)

Kasvatuskumppanuus tarkoittaa vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välistä toimivaa ja tasa-arvoista suhdetta. Kasvatuskumppanuuden motiivina toimii lapsen etu. Päivähoidon kasvatuskumppanuudessa yhdistyvät vanhempien ja päivähoidon henkilö-

kunnan tiedot ja kokemukset. Yhteinen kasvatustehtävä vaatii jatkuvaa ja tiivistä kanssakäymistä. Kun kasvatuskumppanuus toimii, on lapsen tuen tarpeisiin ja ongelmatilanteisiin helpompi reagoida. Myös vanhempien tuen tarve tulee paremmin kohdatuksi, kun kanssakäyminen on sujuvaa. Kasvatuskumppanuus varmistaa myös sen, että niin päiväkoti kuin vanhemmat ovat tietoisia päiväkodin, lapsen ja perheen ajankohtaisista asioista. Kasvatuskumppanuuden sisällyttäminen varhaiskasvatukseen on päivähoidon henkilökunnan vastuulla. (STAKES 2005, 31–32.) Vanhemmat kokevat päiväkodin olevan asemassa, jossa lapsen käyttäytymisen ja kehittymisen arviointiin on hyvät edellytykset. Myös kontaktin ottaminen vanhempaan lapsen päivittäisissä siirtymätilanteissa koettiin tärkeäksi. (Koivula 2004, 88–89.)

Osa kasvatuskumppanuutta on varhaiskasvatussuunnitelman tekeminen yhdessä päiväkodin henkilökunnan ja vanhempien kanssa. Näin varmistetaan vanhempien näkemys lapsen kasvatuksellisista asioista sekä lapsen yksilölliset tarpeet. Suunnitelman toteuttamista seurataan yhdessä vanhempien kanssa. Sijaislasten ollessa kyseessä, voi lapsella olla erityisen tuen tarvetta esimerkiksi tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen osalueilla. Tällaisissa tilanteissa lapsen tuen tarpeesta hankitaan asiantuntijan lausunto, jonka jälkeen kasvatustoimintaa muutetaan lapsen tarpeita paremmin vastaaviksi. Myös muut tukipalvelut, kuten terapia tai erityisopetus järjestetään toimivana kokonaisuutena tiiviin viranomaisyhteistyön avulla. (STAKES 2005, 32–37.) Tauriainen (2000) on tehnyt tutkimuksen laatukäsityksistä päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Vanhemmilta saadun palautteen mukaan kehittämistä olisi etenkin lapsen yksilöllisyyden huomioimisessa, kasvatusajatusten yhtenäistämässä sekä tiedonvälityksessä päiväkodissa tapahtuvasta kanssakäymisestä niin lasten kesken, kuin aikuisten kanssa. (Tauriainen 2000, 145.)

Sijoitetun lapsen päivähoidon tarve ja aloittamisajankohta vaatii aina huolellista arviointia. Myös hoitopäivän pituus tulisi miettiä tarkoin. Etenkin siirtymävaihe päivähoitoa aloittaessa on merkittävä vaihe lapselle. Siitä tulisi tehdä mahdollisimman miellyttävä ja turvallinen kokemus lapsen kannalta ajatellen. Omahoitajuus ja lapseen ja tämän vanhempiin tutustuminen ennen päivähoidon aloittamista tukee lapsen ja vanhempien suhdetta päivähoitoon. Tutustuminen avaa myös lapsen historiaa, mieltymyksiä ja tapoja omahoitajalle, jolloin hänellä on jo heti päivähoidon alkaessa tietoa lapsesta ja tämän tavoista. Tutustuminen lujittaa myös suhdetta vanhempiin, sillä he saavat tarkemman

kuvan siitä, kuka lasta hoitaa ja minkälainen arki päiväkodissa todellisuudessa on. (Hakkarainen ym. 2012, 34; Kalland 2011a, 153–160.)

Vaihtoehtona päivähoidolle sijoittajakunta voi tukea taloudellisesti sijaisvanhemman jäämistä kotiin päivähoidon sijaan. Mikäli kyse on kuntouttavasta päivähoidosta, siihen vaaditaan lääkärin lausunto. Päivähoitomaksua ei koskaan peritä sijaisvanhemmilta, vaan sijoittava kunta vastaa kustannuksista. (Hakkarainen ym. 2012, 34.)

4.4 Muita tukimuotoja

Yleiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut kuten esimerkiksi perheneuvolakäynnit, ovat aina perhehoitajien ja perhehoitoon sijoitettujen henkilöiden käytettävissä. Lastensuojelun keskusliiton tekemän tutkimuksen mukaan sijaisvanhemmat ovat tyytyväisiä neuvolan palveluihin ja kokevat saavansa tarvitsemaansa tukea neuvolasta (Lastensuojelun keskusliitto 2011, 15). Lisäksi toimeksiantosuhteinen perhehoitaja on oikeutettu liittymään Perhehoitoliiton alueelliseen jäsenyhdistykseen, jonka kautta on mahdollista saada tukea monella eri tapaa. Tukimuotoihin kuuluvat muun muassa asiantuntija- ja kriisipuhelinpalvelua, perhehoitajien parisuhdekursseja sekä perhehoitajien keskustelupalstan ylläpitämistä. (Hakkarainen ym. 2010, 21.) Perhehoitoliitto julkaisee myös muun muassa Perhehoito-lehteä, järjestää leirejä ja on mukana vaikuttamassa perhehoiton lainsäädännön kehittämiseen (Ketola 2008b, 47–48). Sijaisvanhemmille on lisäksi tarjolla myös lääkinnällistä ASLAK-kuntoutusta, joka on tarkoitettu lisäämään perhehoitajien jaksamista ja poistamaan työstä aiheutuvia sairauksia ja ongelmia. ASLAK-kuntoutukseen haetaan Kelan kautta ja vuosittain kuntoutukseen päässeiden perhehoitajien määrä vaihtelee 10:stä 40:een. Alkavista kuntoutus jaksoista ilmoitetaan Perhehoito-lehdessä. (Ketola 2008b, 54.)

Lakisääteisten tukimuotojen lisäksi emotionaalinen tuki lukeutuu myös muihin tukimuotoihin, koska vertaistuen lisäksi se sisältää muun sosiaalisen tuen, jota sijaisvanhemmat saavat omalta sosiaaliselta verkostoltaan. Lastensuojelun keskusliiton tutkimuksen mukaan sijaisvanhemmat saavat parhaiten tukea omilta läheisiltään (Lastensuojelun keskusliitto 2011, 14). Vertaistuen ulkopuolella olevan sosiaalisen verkoston tärkeyttä ei sovi näin ollen unohtaa. Läheiset ovat läsnä arjessa, eivätkä ole esimerkiksi

sosiaalityöntekijän tavoin sidoksissa virastoaikoihin. Tutkimuksessaan sosiaalisen tuen merkityksestä sijaisvanhemmille Kolehmainen ja Koistinen kertovat lähipiirin olevan tärkeä kuuntelemisen ja ongelmien ratkomisen lisäksi myös käytännön avun järjestämisessä. (Koistinen & Kolehmainen 2009, 41).

5 TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksemme päätavoitteena on kartoittaa ja selvittää millaista tukea ja apua sijaisvanhemmat kokevat tarvitsevansa sijaisvanhempana toimiessaan. Tutkimusongelmaamme tarkennamme selvittämällä 1) millaista tukea sijaisvanhemmat ovat saaneet ja saavat vanhemmuudelleen tällä hetkellä, 2) millaista lisätukea sijaisvanhemmat kokevat tarvitsevansa 3) millaisissa tilanteissa tai asioissa tukea eniten tarvitaan 4) miten sijaisvanhemmat ovat kokeneet varhaiskasvatuspalvelujen tukevan sijaisvanhemmuuttaan?

Tutkimuksemme tarkoitus on myös pyrkiä edistämään työelämän kehittämistä. Tutkimuksemme tavoite on myös saada työelämän kentälle kootuksi tietoa, jonka avulla sijaisvanhempia voidaan tukea entistä enemmän ja näin ollen kehittää myös tukimuotoja tuen tarpeen mukaan. Meille tutkimus tuo myös mahdollisuuden saada kokemusta laadullisen tutkimuksen toteuttamisesta kaikkine työvaiheineen.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tutkimusmenetelmän ja kohdejoukon valinta

Lähestymistavaksi valitsimme laadullisen eli kvalitatiivisen menetelmän. Sen avulla pystytään tutkimaan kohdetta kokonaisvaltaisesti ja löytämään aiheeseen liittyviä tosiasioita (Hirsjärvi ym. 2009, 161). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskitytään usein hyvin pieneen määrään tapauksia, joita pyritään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti. Tutkimuksessa kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotoksen menetelmää käyttäen. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.) Kvalitatiivisen menetelmän valitseminen tuntui sopivalta, sillä aikaisemmin sijaisvanhemmuutta tutkineet tutkijat ovat käyttäneet tutkimuksissaan kvalitatiivista menetelmää ja todenneet sen olevan hyvä tutkimusmenetelmä, kun selvitetään sijaisvanhemmuuteen liittyviä kysymyksiä. Lisäksi kvalitatiivisen tutkimuksen avulla tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja tutkittavien ”ääni” ja näkökulmat pääsevät esille (Hirsjärvi ym. 2009, 164). Laadullinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa ja aineistoa kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa, jossa tutkimuksen kohteena ovat ihmiset ja ihmisten käsitykset ja kokemuksen tutkittavasta asiasta. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

Aluksi tarkoituksenamme oli hankkia tutkittavat sijaisvanhemmat Pieksämäen kaupungin sosiaalitoimen kautta. Saimme Pieksämäen kaupungilta tutkimusluvan tammikuussa ja lähetimme kirjeet sosiaalitoimen kautta kymmenelle sijaisperheelle. Sijaisvanhemmat eivät kuitenkaan ottaneet helmikuun puoleenväliin mennessä yhteyttä meihin, joten sovimme ohjaajamme kanssa, että etsimme sijaisvanhempia tutkimusta varten toista kautta. Olimme tässä vaiheessa yhteydessä vielä myös Pieksämäen sosiaalityöntekijään. Tiedustelimme häneltä ovatko sijaisvanhemmat ottaneet yhteyttä häneen tai olisiko hänellä vielä joitakin ideoita, millä saada sijaisvanhemmat vielä houkuteltua mukaan tutkimukseemme. Sosiaalityöntekijään ei kukaan ollut ottanut yhteyttä, eikä hän kommentoinut mitenkään kysymykseemme sijaisvanhempien houkuttelusta. Tämän jälkeen aloimme ripeästi kysellä ystäviltämme ja tuttavilta tuntevatko he sijaisvanhempia, joilla on alle kouluikäisiä sijaislapsia. Tuttavien ja ystävien avulla saimme sijaisvanhempien puhelinnumeroita ja otimme heihin itse yhteyttä puhelimitse. Kerroimme puhelimitse

sijaisvanhemmille tutkimuksestamme ja sovimme sen jälkeen haastatteluista. Löytämämme sijaisvanhemmat asuivat eri puolilla Suomea, Itä- ja Länsi-Suomessa.

6.2 Tutkimusaineiston keruu

Laadullista tutkimusta tehdessä materiaali kerätään yleensä haastattelun, havainnoinnin ja kyselyn avulla. Lisäksi käytetään myös erilaisia dokumentteja. Edellä mainittuja menetelmiä voidaan käyttää myös vaihtoehtoisesti, rinnan tai eri tavoin yhdisteltynä tutkitavan ongelman ja tutkimusresurssien mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71.) Me päädyimme valitsemaan yksilöhaastattelun työvälineeksemme sen vuoksi, että siinä haastateltavalle ei ole ryhmähaastattelulle tyypillistä ryhmäpainetta. Yksilöhaastattelussa vältytään helpommin myös taipumukselta antaa sosiaalisesti suotavampia vastauksia. (Hirsjärvi ym. 2009, 206.) Haastattelu antaa mahdollisuuden käydä haastateltavan kanssa keskustelua ja syventyä tarkemmin johonkin asiaan lisäkysymyksien tuella (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Haastattelutilanne on myös joustava tiedonhankinnan kannalta. Lisäksi haastattelu voi tuottaa tietoa, jonka saamista emme osanneet tutkimusongelmamme valossa odottaa. Haastattelu vaatii kuitenkin huolellista suunnittelua. Haastattelun lajiksi valitsimme teemahaastattelun. Teemahaastattelussa haastattelun teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka sisältö ja järjestys puuttuvat. Tämä vähentää tutkijan näkökulman merkitystä ja tuo tutkittavien äänen paremmin kuuluviin (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48). Teemahaastattelurunkoa (LIITE 2) suunnittelimme tutkimusongelmiamme silmällä pitäen. Lisäksi kyselimme myös yhteistyökumppaniltamme Tuki-polku KY:ltä mielipiteitä ja kehittämisideoita haastattelurunkoon. Otimme haastattelukysymyksiimme mukaan myös vastaajien taustatietoja sijaisvanhemmuuteen liittyen. Aluksi mukana oli kysymyksiä myös Pieksämäen sosiaalitoimiston palveluista ja niiden toimivuudesta. Nämä jäivät kuitenkin pois haastateltavien ollessa muualta.

Osassa teoretietoon käyttämistämme tutkimuksista on aineistonkeruumenetelmänä ollut puolistrukturoitu haastattelu. Puolistrukturoidussa haastattelussa kaikille haastateltaville esitetään samat kysymykset, samassa järjestyksessä. Puolistrukturoidun haastattelun ja teemahaastattelun väliset erot voivat joissain tapauksessa olla hyvin pienet. Puolistrukturoidussa haastattelussa tietoa halutaan rajatusti juuri kyseessä olevista asioista, eikä haastattelutilanteessa haastatetulle anneta kovinkaan suurta vapautta. (Hirsjärvi & Hur-

me 2001, 47.) Tämä on syy siihen, miksi olemme valinneet työhömmä teemahaastattelun. Mielestämme teemahaastattelu antaa meille vapauden tehdä haastattelutilanteesta keskustelunuomaisempi ja nostaa haastateltujen näkemykset paremmin esiin kuin puoli-strukturoidussa haastattelussa.

Tarkoituksenamme oli alun perin haastatella 4–8 sijaisvanhempaa, mutta päädyimme lopulta tekemään neljä haastattelua, sillä aikamme kävi rajalliseksi. Tulimme lopputulokseen, että on tärkeämpää perehtyä neljään haastatteluun kokonaisvaltaisemmin, kun tehdä kahdeksan haastattelua nopeasti ja vähän pintaa raapaisten. Teemahaastattelujen käytännön toteutus tapahtui helmi-maaliskuussa 2013 haastattelutilanteessa. Osassa haastatteluista olimme molemmat mukana, osan teimme erikseen. Haastattelut tehtiin haastateltavien kotona yhtä haastattelua lukuun ottamatta, joka tehtiin haastateltavan työpaikalla. Haastattelupaikassa oli mietitty, että koti on usein haastateltavalle helpoin paikka, kun ei tarvitse erikseen miettiä, mihin lapset voisi laittaa haastattelun ajaksi. Haastatteluissa aikaa meni puolesta tunnista tuntiin. Haastattelutilan tuli myös olla sellainen, että haastatteluun ja keskusteluun keskittyminen on mahdollista ja ylimääräisiä kuulijoita ei ole ympärillä. Tilan huomioiminen oli tärkeää myös sen vuoksi, että nauhoitimme haastattelut. Haastattelutilanteet olivat enimmäkseen sujuvia. Kahdessa haastattelutilanteessa haastetta toivat paikalla olleet lemmikkieläimet sekä lapsi, joka ei olisi malttanut pysyä poissa paikalta. Nauhoitukset kuitenkin onnistuivat hyvin, eikä meillä ollut ongelmia saada nauhoituksista selvää. Nauhoitettu aineisto säilytetään ja käsitellään aina niin, että ulkopuoliset henkilöt eivät pääse aineistoihin käsiksi. Opinnäytetyön aikana saamia tietoja emme myöskään käytä tai ole käyttäneet muuhun kuin luvattuun tarkoitukseen. Opinnäytetyömmä valmistuttua poistimme nauhoitukset.

6.3 Tutkimusaineiston analysointi

Haastattelujen jälkeen litteroimme haastattelut välittömästi, jotta haastattelut olivat vielä tuoreessa muistissa. Litteroinnilla tarkoitetaan haastattelujen kirjoittamista puhtaaksi ja sen voi tehdä monin eri tavoin. Litterointivaiheessa voi kirjoittaa kaiken sana sanalta ylös, äännähdyksiä myöten tai valita vähemmän tarkan tavan, jolloin esimerkiksi äännähdykset jätetään litteroidusta tekstistä pois. (Eskola & Vastamäki 2010, 42–43.) Litteroimme haastattelut melkein sana sanalta, mutta jätimme äännähdykset, huokaukset ja

pienet tauot merkitsemättä tekstiin, sillä ne eivät tunteneet tutkimuksemme kannalta olennaisilta. Myös keskustelut, jotka eivät liittyneet teemoihin, jätimme litteroimatta.

Aineiston analyysitavaksi valitsimme sisällönanalyysin. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisten tutkimusten perinteissä. Sitä voidaan pitää yksittäisen metodin lisäksi myös teoreettisena viitekehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.) Yleensä tutkimukset pohjautuvat vahvasti analyysiin, tulkintaan ja johtopäätösten tekoon. Analyysivaiheessa tutkija saa vastauksia tutkimusongelmiinsa tai hänelle saattaa selvittää, miten tutkimusongelmat olisi kannattanut määritellä. (Hirsjärvi ym. 2009, 221.)

Tarkemmin kuvattuna käyttämämme menetelmä on aineistolähtöinen sisällönanalyysi, sillä opinnäytetyömme perustuu haastatteluista saatuun aineistoon. Aineistolähtöisessä analyysissä on tarkoituksena valita analyysiyksiköt tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti, mutta yksiköitä ei sovita tai harkita etukäteen. Aineistolähtöinen analyysi voidaan jakaa kolmivaiheiseksi prosessiksi. Ensimmäinen vaihe on redusointi eli pelkistäminen, toinen vaihe on klusterointi eli ryhmittely ja kolmas, eli viimeinen vaihe on abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.) Aineiston redusointi eli pelkistäminen tarkoittaa sitä, että auki kirjoitetusta haastatteluaineistosta poistetaan kaikki tutkimuksen kannalta epäolennainen. Aineiston pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä, jonka mukaan aineistosta valitaan tutkimuksen kannalta olennaiset ilmaukset. Klusteroinnissa eli ryhmittelyssä aikaisemmassa vaiheessa aineistosta erotetuista ilmauksista etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia. Käsitteiden ryhmittely tapahtuu niin, että yhdistetään samaa tarkoittavat käsitteet luokiksi ja nimetään ne, esimerkiksi ilmiön ominaisuuden, käsityksen tai piirteen mukaan. Lopuksi alkuperäisinformaation kielelliset ilmaukset käsitteellistetään eli abstrahoidaan, eli tutkimuskohteesta muodostetaan kuvaus yleiskäsitteiden avulla. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109–112.)

Analyysivaiheemme alkoi sillä, että luimme tarkasti läpi kaikki litteroidut haastattelut, jotta palauttaisimme mieleen niiden sisällön. Tämän jälkeen alleviivasimme teksteistä lauseita, joissa käsiteltiin meidän opinnäytetyömme tutkimuskysymyksiä. Alleviivatuista teksteistä muodostimme pelkistettyjä ilmauksia, jotka järjestimme niiden sisällön mukaisesti ensimmäisenä alaluokkiin. Ja edelleen alaluokat jäsentelimme yläluokiksi.

Lopulta näistä muodostui pääluokat, jotka ovat opinnäytetyömme tutkimuskysymykset. Tutkimuksemme liitteeksi olemme lisänneet taulukon (LIITE 3), jossa näkyvät analyysimme pelkistetyt ilmaukset, ala- ja yläluokat sekä pääluokat. Pääluokiksi analyysissä muodostuivat sijaisvanhempien saama tuki, lisätuen tarve, varhaiskasvatuspalvelut sekä kehittämisideat.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

7.1 Taustatietoja sijaisvanhemmista

Tutkimustulokset on koottu neljän sijaisvanhemman haastattelun pohjalta. Jokaisesta perheestä haastatteluun osallistui vain toinen vanhemmista. Tutkimukseemme osallistuneista sijaisvanhemmista kolme oli naisia ja yksi mies. Sijaisvanhemmat ovat eri paikkakunnilta Länsi- ja Itä-Suomesta. Tutkimukseemme osallistuneet sijaisvanhemmat ovat toimineet sijaisvanhempana eripituisia ajanjaksoja. Kokemusta sijaisvanhempana toimimisesta oli yhdeksästä kuukaudesta aina 20 vuoteen saakka. Sijoitettuja lapsia perheillä oli myös vaihteleva määrä. Kahdella perheellä sijoitettuna oli tällä hetkellä yksi lapsi ja lopuilla perheistä oli useampia lapsia perhehoidossa. Sijaislasten sijoittajakunnat vaihtelivat myös perheissä, joissa lapsia oli useampia kuin yksi. Tutkimustulokset olemme pyrkineet käsittelemään tutkimusongelmittain. Sijaisvanhempien saama tuki ja varhaiskasvatuspalveluiden tuki on käsitelty samassa kappaleessa, sillä haastatteluissa ne muodostivat yhtenäisen kokonaisuuden. Myös raja sijaisvanhempien lisätuen tarpeilla ja kehittämisideoilla oli niin häilyvä, että päätimme yhdistää kappaleet luettavuuden helpottamiseksi.

7.2 Sijaisvanhempien saama tuki

7.2.1 Ennakkovalmennus tukena

Kaikki sijaisvanhemmat olivat käyneet ennakkovalmennuksen. Neljästä sijaisvanhemmista kolme on käynyt Pride-valmennuksen ja yksi on käynyt Pride-valmennusta edeltävän, Pride-valmennuksen kaltaisen koulutuksen. Yksi sijaisvanhemmista oli kokenut koulutuksen tärkeänä, sillä koulutuksesta oli saanut apua ja neuvoja. Lisäksi heidän kanssaan oli etukäteen pohdittu, millaisia tilanteita voi tulla vastaan sijaisvanhempana toimiessa. Sen sijaan yksi sijaisvanhemmista ajatteli Pride-valmennuksen olevan yliarvostettu ja ylimainostettu koulutus. Hänellä oli omaa kokemusta Pride-valmentajana toimimisesta ja valmennusryhmien vetämisestä. Hän koki Pride-valmennuksessa olevan positiivista sijoitettavan lapsen näkökulmaan perehtyminen. Huonoa hänen mielestään

Pride-valmennuksessa on se, että sijaislapsen ja perheen edunvalvontaan ja tukitoimenpiteisiin on panostettu aivan liian vähän. Yksi Priden käyneistä sijaisvanhemmista suhtautui valmennukseen neutraalisti.

7.2.2 Sosiaalityön tuki

Kaikki haastateltavat pitivät sosiaalityöntekijältä saatua tukea tärkeänä tukimuotona. Vaikka tuki oli tärkeä, olivat he kuitenkin tällä hetkellä tyytymättömiä sosiaalityöntekijöiltä saatavaan tukeen ja palveluihin. He kertoivat, että yhteydenpito sosiaalityöntekijän kanssa oli haastavaa, sillä sosiaalityöntekijää oli erityisen vaikea tavoittaa. Saattoi kestää jopa kuukausia, ennen kuin hänet saatiin kiinni. Joissakin tapauksissa viestiä sosiaalityöntekijältä saattoi tuoda jopa sijaislapsen biologinen vanhempi sosiaalityöntekijän sijaan. Tällaisissa tapauksissa sijaisperheen asema on vaikea, sillä heidän on vaikea tietää ketä uskoa. Tällöin myös luottamus sosiaalityöntekijään oli heikentynyt. Eräässä perheessä tilanne oli niin paha, että sijaisvanhemmat eivät edes tieneet kuka on tällä hetkellä sijaislapsen oma sosiaalityöntekijä. Kaksi sijaisvanhemmista mainitsi, että on suorastaan tuurista kiinni, millainen sosiaalityöntekijä perheelle sattuu. Myös erot sijoitajakuntien välillä koettiin suuriksi.

H2: Sit kaikkineen se tuki mitä annetaan, niin onhan se kauheen vähäistä. Se riippuu ihan siitä, tietysti vähän paikkakunnasta, mistä on lapsi sijoitettu ja sit siitä millaiset sossut sulle sattuu. Vähän niinku arpaonnea.

H1: No sillon kun mä ryhdyin tähän, ni mä kuvittelin, että sossu on se meidän, se auttava käsi, ja eipä ollukaan

Haastattelujen aikana eräs sijaisvanhemmista kuvaili, kuinka sosiaalityöntekijän ja perhehoitajan tulisi olla työtiimi. Tällä hetkellä hänestä tuntui, ettei tiimiä ollut, vaan hän toimi yksin perhehoitajana yhteisen työtiimin sijaan. Hän kertoi, kuinka koki tärkeäksi, että pystyisi puhumaan sosiaalityöntekijän kanssa suunsa puhtaaksi. Tämä kuitenkin ei hänen kokemuksensa mukaan onnistu ilman, että saa ilkeän ja inhottavan sijaisvanhemman maineen.

H2: Meillä on taas aika huonot sossut, se on melkein ihan sama mitä puhut, kun ei ne ota meitä tosissaan.

7.2.3 Vertaistuki sijaisvanhemmille

Tutkimuksemme sijaisperheistä yhdellekään ei ollut tarjottu sijoittavan kunnan puolesta mahdollisuutta osallistua vertaistukiryhmään. Sijaisvanhemmat kuitenkin olivat olleet itse aktiivisia ja perustaneet vertaistukiryhmiä. Kahden sijaisvanhemman kohdalla tilanne oli se, että ryhmä oli perustettu edeltävänä syksynä. Oikeaa vetäjää ei ryhmällä vielä ollut, mutta mahdollinen vetäjä oli kuitenkin jo tiedossa. Lisäksi yksi sijaisvanhempi oli ollut itse vetämässä vertaistukiryhmää ja kokenut sen myös itselle hyvänä henkireikänä, vaikka toimikin itse vertaistukiryhmän vetäjänä.

H2: Sittehan me pistettiin viime syksynä ihan oma vertaisryhmä pystyyn, ehkä saadaan jopa vetäjäkin mukaan, mut se on vielä työn alla, mutta ryhmä on pysynyt pystyssä ilman vetäjääkin.

Kaikki sijaisvanhemmista kokivat vertaistuen jollain tapaa tärkeäksi. Sijaisvanhemmista kolme mainitsi erityisen tärkeäksi muiden tuttujen perhehoitajien tuen. Heidän kanssaan muun muassa tavataan, pidetään yhteyttä puhelimitse sekä lenkkeillään. Kaksi sijaisvanhemmista mainitsi yhteydenpidon olevan viikoittaista ja yhdellä sijaisvanhemmalla jopa päivittäistä. Yksi vanhemmista ei ollut niin tiiviisti tekemisissä muiden perhehoitajien kanssa muuten kuin toimiessaan vertaistukiryhmän vetäjänä.

H2: Jos meillä ei olis näitä vanhoja konkareita, niin mie en ois varmaan elossa. Se on tosi harvinaista, jos ei viikottain soitella tai nähdä.

H1: Et se on hirveen tärkeätä, että sitä aina tsempataan toisiamme. Kukaan muu ei oikeestaan tiedä tätä meidän tunnetta, joka meillä on, kun joku jolle on sattunu samanlainen.

7.2.4 Koulutukset ja työnohjaus sijaisvanhempien tukena

Sijaisvanhemmat olisivat haastattelujen perusteella innokkaita käymään erilaisissa täydennyskoulutuksissa ja luennoilla. Koulutukseen meno saattoi kuitenkin estyä kolmella haastattelemaillamme sijaisvanhemmalla siihen, että lastenhoito koulutuksen ajaksi ei järjestynyt. Yksi sijaisvanhemmista ei kokenut tätä ongelmaksi, sillä hän omakohtaisesti ei kaivannut lastenhoitoapua. Koulutuksiin menon esteenä kaksi sijaisvanhempaa näki myös sen koulutusten maksullisuuden. Sijoittajakuntien periaatteissa oli eroja. Osa kunnista maksoi koulutuksen, osa ei. Myös matkakulut olivat ongelma, sillä kaikki kunnista eivät suostuneet niitäkään maksamaan. Koulutukset voivat kuitenkin olla pitkän matkan

päässä, ja matkakulut nousevat tällöin suuriksi. Yksi sijaisvanhemmista mainitsikin osan kunnista järjestävän koulutuksia kohtuullisen hyvin. Osa kunnista ei sen sijaan järjestä minkäänlaista koulutusta, vaikka sijaisperhe sitä pyytäisi. Koulutukseen pääsyn esteeksi kaksi sijaisvanhempaa myös nimesi suuren työmäärän, jonka joutuu tekemään päästäkseen koulutukseen mukaan. Heidän mielestään koulutukseen menon tulisi olla helpompaa.

H1: Se pitäis olla jotenkin niin, että sossu lähettää tiedon sitte, et täs olis tämä kurssi ja et tässä olis sulle hoitaja kotiin.

H2: Kyllä se pitää hirveesti ite tehdä töitä sen eteen, että pääsee jonnekkain. Ei viitti lähtee sit mihinkään, helpompi pysyy tässä kun lähtee.

Työnohjausta oli saanut kaksi sijaisvanhemmista. Yksi sijaisvanhemmista oli myös juuri aloittamassa työnohjauksen, yksi puolestaan ei ollut työnohjaukseen osallistunut tai osallistumassa. Kuten koulutuksen kanssa, myös työnohjausta tarjottiin heikosti. Osa kunnista suostuu sen maksamaan, osa ei edes asiasta erikseen kysyttäessä. Kaksi sijaisvanhemmista koki joutuvansa ottamaan työnohjauksesta itse selvää, sillä kukaan sitä ei ollut tullut tarjoamaan. Työnohjauksen saamisen koettiin vaativan paljon omaa aktiivisuutta sijaisvanhemmilta.

H4: Se vaatii sen, että pitää olla itse aktiivinen sen työnohjauksen tuen saamiseksi

H2: Ne on sellasii, mitkä pitää vaan ite urkkia, ei niitä kukaan tuu tarjoamaan tai jos tarjotaan niin ne on niin kaukana, ettei oo mahdollisuutta lähtee

7.2.5 Taloudellinen tuki ja vapaapäivät sijaisvanhemmille

Kolme haastatelluista vanhemmista nosti suureksi epäkohdaksi vapaapäivien järjestämisen. Yhdessä perheessä vapaapäiville ei nähty tarvetta. Sijaisvanhempien lakisääteisten vapaapäivien järjestäminen koettiin hyvin haasteelliseksi, sillä käytännön järjestelyt siitä olivat sijaisvanhempien omalla vastuulla. Vapaapäivät eivät sen vuoksi läheskään aina toteutuneet. Yksi sijaisvanhemmista kertoo, kuinka he eivät sijaisvanhempina toimiessaan olleet vielä kertaakaan saaneet vuosittaista kahtatoista vapaata järjestettyä, vaikka olivat toimineet sijaisvanhempina kaksikymmentä vuotta.

H1: Eikä me olla, meillähän olis kakstoista vuorokautta, kuuluis vuodessa, vapautta, niin ei me olla ikinä saatu sitä vielä.

Toinen sijaisvanhempi kertoi, kuinka kaipasi vapaita etenkin, että voisi viettää kahdenkeskistä aikaa puolison kanssa. Vapaapäivien tärkeyttä tuotiin esiin etenkin sijoituksen alkuvaiheessa, kun vanhempi olisi tarvinnut enemmän lepoa jaksakseen. Yhdessä perheessä lomakorvaukset otettiin rahallisena. Myös tukiperhe oli käytössä sijaisvanhempien vapaiden järjestämiseksi.

Eriarvoisuutta taloudellisissa tuissa tuotiin esiin. Yksi sijaisvanhempi kertoi, kuinka sijaisperheiden ja ammatillisten perhekotien saamissa taloudellisissa tuissa on eroja, jotka aiheuttavat eriarvoisuutta. Nämä taloudelliset etuudet vaikuttavat kaikkeen perheen menoissa. Hän mietti, että se, joka saa enemmän taloudellisia tukia, voi tarjota myös lapsille enemmän esimerkiksi harrastusvälineistöä ja vapaa-ajan mahdollisuuksia. Kuitenkaan tämä sijaisvanhempi ei nähnyt, että ammatilliset perhekodit olisivat saaneet tukea enemmän kuin olisi tarve, vaan sijaisperheet saivat liian vähän.

H4: Siinä jää toisella tapaa rahaa, että perhekodeille ostetaan kanoottia ja kevari, jota lapset saa käyttää. Ammatillisilta perhekodeilta ei pidä leikata, mutta toimeksiantoperheisiin tulis lisätä.

7.2.6 Varhaiskasvatuspalvelut sijaisvanhempien tukena

Varhaiskasvatuspalveluista sijaisvanhemmilla oli hyvin erilaisia kokemuksia. Kaikilla haastattelemillamme vanhemmilla oli jokin yhteys varhaiskasvatuspalveluihin. Edustettuina olivat kunnallinen päivähoito, erityispäivähoito, esikoulu sekä kerhotoiminta. Myös neuvola ja kehitysvammaneuvoila olivat mukana varhaiskasvatuspalveluina tukevinä palveluina. Erilaiset varhaiskasvatuspalvelut liittyivät perheen ja sijaislasten erilaisiin tilanteisiin. Kahdessa perheistä lapset eivät olleet olleet päivähoidossa. Toisessa perheessä syynä oli pitkä välimatka päiväkotiin, toisessa perheessä kodin arki nähtiin niin vakaaksi, ettei päivähoidolle koettu tarvetta. Perheessä, jossa päivähoidolle ei koettu tarvetta, sijaislapset osallistuivat kerhotoimintaan. Perheen eri-ikäiset lapset kävivät eri kerhoissa, kerhosta johtuen kerran tai kaksi kertaa viikossa. Haastateltu sijaisvanhempi kertoo, kuinka kerho mahdollistaa hetken omaa aikaa arjen keskellä.

H2: Se on semmonen että se tavallaan helpottaa joitakin vanhempia joilla ei oo mitään tukiverkkoo ja voivat sillä aikaa käydä kaupassa ja hoitaa asioita tai vaan lukee päivän lehdet.

Myös neuvolan palvelut olivat sijaisvanhemmille tulleet tutuiksi. Haastatelluista sijaisvanhemmista kolmella oli ollut sijaislasten kautta yhteys neuvolaan. Yhdessä perheessä neuvolan rooli oli hyvin pieni. Sijaisvanhempi koki neuvolan olevan vain perustarkastuksia varten, kun lapsilla ei suurempaa tarvetta neuvolan palveluille ollut. Toisessa perheessä etenkin sijoituksen alkuvaiheessa koettiin neuvolan olleen ainoa kanava, josta tietoa ja apua sijoitukseen sai. Kuitenkin myös neuvolan kanssa oli pitänyt toimia hyvin oma-aloitteisesti, ja lapsia oli ollut vaikea saada laajempiin tarkastuksiin. Sen vuoksi lasten diagnoositkin olivat tulleet ilmi vasta myöhemmin. Sijaisvanhemmalla oli myös kokemus siitä, että neuvola ei ottanut häntä tosissaan.

H1: Kun olisin halunnu, että lapset olis testattu, ja kuitenkin, ei katsottu tarpeelliseksi tutkia lapsia, vaikka niillä oli sitten, kun ne sinne parin kolmen vuoden päästä pääsi, niin sitten diagnooseja tuli todella paljon. Et kun mua pidettiin vähän höyrähtäneenä äitinä, yli-innokkana.

Kolmas neuvolapalveluita käyttäneistä sijaisvanhemmista kertoi sijaisvanhemman aseman herättäneen ajatuksia neivolakäyntien yhteydessä. Lapsen biologisen vanhemman toimiessa lapsen huoltajana sijaisvanhemmat olivat kohdanneet haasteita, kun neuvolan henkilökunta ei voinut laillisesti kertoa sijaisvanhemmalle kaikkea tarvittavaa tietoa.

H4: Että mikä on sijaisvanhempien rooli ja miten lasten erilaisia asioita oikeesti sijaisvanhempien kanssa käydään läpi. Esim. Terveystietoja, jos toisessa päässä on tiukasti lakeja tulkitseva lääkäri, niin terveystietoja ei sijaisperhe pysty saamaan jos biologinen vanhempi on sitä vastaan.

Kahdessa perheistä sijaislapset olivat tai olivat olleet päiväkodissa. Toisessa perheessä kokemuksia oli yhdestä päiväkodista, kun toinen sijaisvanhemmalla oli kokemusta useammastakin. Päivähoidon kasvatuskumppanuudesta vanhemmuuden tukena oli niin positiivisia kuin negatiivisia kokemuksia. Myös saman kaupungin päiväkodeilla oli suuria eroja. Toinen sijaisvanhemmista kertoi, kuinka päiväkodin henkilökunta oli tukenut vanhemman puolelta nousseita tarpeita. Päiväkodin henkilökunta oli ottanut ammattitaitoisesti vastaan vanhemman puolelta nousseet ajatukset lapsen kohtaamisesta ja ongelmakäyttäytymisen kitkemisestä. Henkilökunta oli myös järjestänyt ripeästi aikaa keskustelulle vanhemman ja henkilökunnan kesken, vanhemman sitä toivoessa.

H3: Sanoin et haluun tulla juttelee teidän kaa, et varatkaa mulle puoli tuntia aikaa. He järjesti heti, ja sit saatiin porukalla kitketty se pois. Tavallaan se oli sit mun idea.

Sama sijaisvanhempi jatkaa, kuinka hän olisi kuitenkin kaivannut päiväkodilta enemmän joustamista käytännön järjestelyissä etenkin aikataulujen suhteen. Perheen vanhempien vaihtelevien työaikojen takia päivähoitoa olisi tarvittu välillä lyhyellä varoitusaajalla normaalista päivähoitoajasta muutamaa tuntia myöhempään. Käytännössä tämä ei kuitenkaan toiminut, koska päiväkotia ei sitä pystynyt järjestämään.

H3: Sen takia me tarvitaan sitä, et vaikka menis kuuteen asti, niin se täytyy jonkun käydä hakemassa se lapsi sieltä. Että muodollisesti he on velvollisia järjestämään, mutta käytännössä he ei järjestä sitä.

Toinen sijaisvanhempi puolestaan kertoi, kuinka huomattavia eroja hän oli eri päiväkodeissa ja kasvatuskumppanuudessa huomannut. Lapsen ensimmäisessä päiväkodissa kasvatuskumppanuus oli ollut toimivaa ja lapsen erityisen tuen tarpeet oli otettu hyvin huomioon päiväkodin käytännön järjestelyissä.

H1: Mutta tää meidän lähipäiväkotia, tää oli aivan ihana paikka. Siellä otettiin tää lapsi niinku, sillä lapsella oli melkein omahoitaja. Mutta päiväkodilla ja päiväkodeissa on eroa kyllä.

Sama sijaisvanhempi kertoo, kuinka päiväkotien kirjoon mahtui myös hyvin negatiivisia kokemuksia. Hän kertoi, kuinka heidän lastaan oli siirretty päiväkodista toiseen, sillä päiväkodin henkilökunta ei ollut pärjännyt lapsen kanssa.

H1: No, tarhapaikkaa on vaihdettu. Eli, ku meidän tää nuorimmainenki oli pari kuukautta ollu täs päiväkodissa, niin sit mulle suositeltiin jo et jos vaihdettais päiväkotia.

H1: No sitten seuraavana syksynä tää laps vaihto sitten seuraavaan päiväkotiin. Ja pari kuukautta kun sitten täällä oli, niin sitten mulle suositeltiin sieltäki jo seuraavaa päiväkotia.

Sijaisvanhempi toi myös esiin, kuinka eniten ongelmia henkilökunnan kanssa ilmeni erityispäiväkodissa. Haastattelussa kävi ilmi myös, kuinka erityispäiväkodin henkilökunta ei tuntunut pärjäävän heidän lapsensa kanssa ollenkaan ja lopulta lapsi päädyttiin henkilökunnan toiveesta laittamaan esikouluun vuotta aiemmin, kuin mitä oli suunniteltu. Sijaisvanhempi myös kertoi, kuinka olisi toivonut päiväkodin henkilökunnan ottavan

vastuuta lapsesta ja sitoutuvan kasvatuskumppanuuteen. Henkilökunta oli kuitenkin vanhemman mukaan kokenut kyvyttömyyttä lapsen kanssa toimiessaan.

H1: Joo, todella, vaikka tää meidän lapsikin siirty erityispäiväkotiin, niin mä en huomannu ollenkaan, et mitä erityistä siinä päiväkodissa oli. Ja sitte ne soitteli sieltä, niinku alvariinsa, et meidän lapsi tekee sitä ja lapsi tekee tätä, mut he oli kuitenkin ne alan ammattilaiset siellä, et heillä oli se vastuu kuitenkin toimia.

7.3 Tilanteet, joissa tukea eniten tarvittaisiin

Tutkimuksessamme selvitimme myös tilanteita, joissa tukea eniten tarvittaisiin. Kolme sijaisvanhempaa mainitsi, että erityisesti akuuteissa tilanteissa tukea kaivattiin. Akuuteiksi tilanteiksi sijaisvanhemmat mainitsivat muun muassa sijaisvanhempien äkilliset sairastumiset ja lapsen voimakkaat raivonpuuskat. Tilanteessa, jossa sijaisvanhempi sairastuu äkillisesti, tukea tarvittaisiin muun muassa lastenhoitoon. Sijaisvanhemmilla ei kuitenkaan ollut tietoa, mistä apua tilanteisiin voisi saada. Myös lapsen saadessa voimakkaan raivonpuuskan olisi apu ollut välittömästi tarpeen. Mitään apua ei kuitenkaan saa, sillä ei ole paikkaa, johon ottaa yhteyttä. Yksi sijaisvanhemmista kertoi, kuinka esimerkiksi psykiatrille soittaessa ajan pystyy saamaan vasta hyvinkin pitkän ajan päähen.

H1: No, kun tää meidän yks lapsi sai raivonpuuskia, niin se on tietysti se, että missä ois tarvittu heti jotain, mutta sitä ei saanu. Että se on niinku huono juttu, että ei oo mitään tahoo, niinku ensiapu, josta sä voit viedä. Et jos nuorten psykiatrille soitat vaikka sit seuraavana maanantaina, kun tää tapahtuu viikonloppuna yleensä, ni sä saat sitten ajan sinne jonnekin hamaan tulevaisuuteen, mut asiat on ihan eri sillan, ne on joko paremmin, tai sit ne on todella huonosti. Eli se pitäis saada se apu just sillan kun sitä tarvitaan

H2: Entäs jos me sairastutaan, eihän meillä oo siihenkään mitään

Sijaisvanhemmista kolme oli myös sitä mieltä, että tukea tarvittaisiin lisää lapsen sijoituksen alkuvaiheeseen. Sijoituksen alkuvaiheessa sijaisvanhempien pitäisi saada tietää lasten diagnoosit ja käydä ne ammatti-ihmisen kanssa läpi, jotta he oppisivat mitä ne tarkoittavat.

H1: Ja niitä täytyis mennä läpitte jonkun alan ammattilaisen kanssa, että mitä ne diagnoosit pitää sisällään. Että jos on F3, niin ei se sano meille mitään! Ei me tiedä yhtään et minkälainen laps sieltä tulee. Aikasemmin meille on tullu aina,

normaali lapsi, joka ei ole koskaan ollu normaali. Että sitten kun se on täällä, niin sit me huomataan, et täs on nyt jotain.

Sijoituksen alkuvaiheeseen sijaisvanhemmat haluaisivat enemmän apua myös käytännön asioihin. Esimerkkejä nousi biologisten vanhempien tapaamisista ja tapaamispaikoista sekä asioista, joita sijaisvanhemmille kerrotaan sijaislapsista ja näiden biologisista vanhemmista. Sijoituksen alkuvaiheeseen eräs sijaisvanhempi olisi toivonut avuksi perhetyöntekijää, jotta olisi itse edes päässyt päiväunille. Hän koki sijoituksen alun haastavaksi, sillä sijoitettu lapsi ei antanut sijaisvanhempien nukkua aluksi lainkaan. Hän olisi myös kaivannut ihmistä, jonka kanssa olisi saanut näitä kokemuksia purkaa heti sijoituksen alkuvaiheessa. Yksi sijaisvanhemmista mainitsi tuen saannin kannalta merkittäviksi tilanteiksi myös lapsen itsetuhoisen käytöksen, päihdeongelmat, erilaiset koulunkäyntiongelmat ja sijoitusten katkeamisen. Näihin tilanteisiin tarvittaisiin paljon tukea.

7.4 Lisätuen tarve ja kehittämisideoita tukimuotoihin

Oman kokemuksen kautta kaikilta haastattelemltamme sijaisvanhemmilta nousi runsaasti ajatuksia, joiden avulla sijaisvanhemmuuden tukemista voitaisiin kehittää. Kaikilta haastattelemltamme sijaisvanhemmilta tuli ajatuksia sosiaalityöntekijän roolin kehittämisestä. Toivottiin, että yhteydenpito sosiaalityöntekijään voisi olla tiiviimpää ja, että sosiaalityöntekijä olisi tietoisempi perheen arjesta ja sen sujuvuudesta sekä tarjoaisi tietoa sijaisvanhemmille. Sosiaalityöntekijältä kaivattiin aktiivisempaa roolia. Sosiaalityöntekijältä myös toivotaan, että hän ottaisi sijaisvanhempien puheet tosissaan ja kuuntelisi enemmän. Sosiaalityöntekijöiden halutaan olevan myös enemmän sijaisvanhempien puolella esimerkiksi tilanteissa, joissa tehdään yhteistyötä sijaislasten omien biologisten vanhempien kanssa.

Etenkin sijoituksen alkuvaihe koettiin omakohtaisesti hyvin kriittiseksi ajaksi, jolloin sosiaalityöntekijää tarvittaisiin paljon enemmän, kuin mitä tämä oli ollut saatavilla. Sijoituksen alkuvaiheessa nähtiin kehitystarvetta myös lapsen terveystarkastuksessa. Laajoihin terveystarkastuksiin pääseminen oli hankalaa, jonka vuoksi diagnoosien saaminen kestää.

H3: Niin kyllä oli oikeesti niin lähellä et mä oisin sanonu et ottakaa vaan tää laps pois meiltä, et minä en jaksa tätä. Että musta se on aika kriittinen se alku.

Nähtiin myös toimivammaksi, että sijaislapsen ja sijaisperheen asiat olisivat keskittyneet yhdelle sosiaalityöntekijälle ylimääräisen paperityön ja lapsen taholta toiselle pömpöttelun välttämiseksi. Koska yhden lapsen asioita on hoitamassa monta eri tahoja, koettiin lapsen asioiden hoitamisessa tulevan usein epäselvyyksiä ja tietokatkoksia, kun tieto ei kulkenut sujuvasti eri viranomaisten välillä. Eri tahoilla oli myös erimielisyyksiä koskien lasta, yhdessä tapauksessa esimerkiksi lääkäri oli määrännyt lapselle avustajan kouluun, mutta koulutoimi kieltäytyi järjestämästä tätä. Sijaisvanhemmat myös kokivat, että sosiaalityöntekijöillä oli liikaa asiakkaita, ja sen vuoksi keskittyminen yksittäisiin asiakkaisiin oli heikkoa.

H4: Tärkein linkki on sosiaalityöntekijä sijoittajakunnassa. Sit hän linkittää siitä eteenpäin mutta sijaisperheen pitäs pääsääntöisesti pystyä asioimaan yhden ihmisen kanssa.

Kahdelta sijaisvanhemmalta nousi myös ajatus, kuinka sosiaalityöntekijä voisi olla vahvemmin mukana yhteistyössä sijaisperheen ja biologisen perheen kanssa. Kolme sijaisvanhemmista toi esille myös, kuinka näkivät tärkeäksi sosiaalityöntekijän tai perhetyöntekijän jalkautumisen niin sijaisperheen kun biologisen perheen kotioloihin. Perusteluna tälle oli, että joku lapsen etua ajava henkilö olisi tilanteen tasalla kokonaisvaltaisesti. Myös tiedonkulun kannalta olisi ihanteellista, jos perhetyöntekijä tai sosiaalityöntekijä olisi ollut jalkautuneena biologisessa perheessä, sillä sijaisvanhemmat kokivat näin saavan parhaiten tietoa lapsen tavoista ja käytöksestä. Tukea kaivattiin myös tilanteisiin, kun lapsi tulee esimerkiksi viikonloppulomalta biologisen vanhemman luota. Näiden viikonloppureissujen jälkeen lapsen koettiin olevan poissa tolaltaan.

H2: Ja me montaa juttua aina ihmeteltiin että miks nää menee näin ja miks nää menee näin. Sitten perhetyöntekijältä tuli tietoo, että kun ne tekee kotonakin aina näin ja ne jutut oli tietysti päin honkia.

Kaikki haastatelluista olivat kiinnittäneet huomiota myös epätasa-arvoiseen kohteluun, jota ilmeni eri sosiaalityöntekijöiden välillä. Eroja huomattiin niin eri sijoittajakuntien kuin saman kunnan sosiaalityöntekijöiden välillä. Erot vaikuttivat oleellisesti muun muassa erilaisten etuuksien saantiin. Osa sosiaalityöntekijöistä saattoi esimerkiksi kieltäytyä maksamasta sijaisvanhemmille järjestettyä koulutusta, tai koulutuksen matkakuluja.

Nämä seikat olivat usein oleellisia tekijöitä siinä, ettei sijaisvanhempi voinut osallistua koulutukseen.

H1: He maksaa kurssin mut ei maksa matkakuluja. Ja matka saattaa olla siis, sata kilometriä per kurssipaikalle. Tai jotain muuta, et ne aina tyypistää siitä jotain.

Kolmelta sijaisvanhemmalta nousi sama ajatus vaikeudesta järjestää sijaisvanhempien vapaapäiviä lastenhoidon vuoksi. Lastenhoidon vuoksi myös sijaisvanhemmille tarkoitettuihin koulutuksiin osallistuminen koettiin haastavaksi. Kyseiset sijaisvanhemmat olivat sitä mieltä, että lastenhoitoapu koulutuksiin ja muihin sijaisvanhemmille tarjottaviin tilaisuuksiin olisi parasta järjestää sijaisperheen kotiin. Kotiin järjestettävä lastenhoito koettiin parhaaksi niin lasten kuin arjen sujuvuuden kannalta. Sijaisvanhemmat myös ilmaisivat, kuinka koulutukseen kutsuttaessa järjestävän tahon tai sosiaalityöntekijän tulisi kyseinen lastenhoito järjestää. Niin sijaisvanhempien vapaapäivien lomitusta kuin koulutusta varten nähtiin parhaaksi niin sanottu hoitajapankki, josta sijaisvanhemmat voisivat itse varata hoitajan tarvitsemalleen ajalle.

H2: Oon monesti puhunu sitä, että mielummin joku tulis kotiin, kun se että me pakataan lapset ja viikonlopun tai viikon kampeet autoon ja lähdetään johonkin.

Yksi sijaisvanhemmista koki, että sijaislapsen, sijaisvanhemman ja eri viranomaisten kohtaamiset olisi parempi järjestää sijaisperheen kotona, kuin virastoissa. Myös kotona käyvä terapeutti oli koettu erittäin positiiviseksi. Oleellista oli myös, että kohtaamiset lapsen kanssa kestivät useamman tunnin. Perusteluna tälle oli, että lapsi käyttäytyi kotioloissa luonnollisemmin, kuin virastoissa ja pitempi kohtaamisaika auttoi näkemään lapsen käyttäytymisestä muutakin, kuin kohteliaan virastoissa asioimisen. Näin ollen myös terapeutin ja lapsen välinen kanssakäyminen oli aidompaa ja tavoitti lasta paremmin.

Kolmea sijaisvanhempaa mietitytti kovasti myös lasten biologiset vanhemmat ja sijoituksen kesto. Toivottiin aikarajaa sille, kuinka kauan biologisia vanhempia tuetaan avoimin ennen lapsen sijoittamista. Sijaisvanhemmat kaipasivat Suomeen myös pysyvää sijoitusta, joka olisi voimassa lapsen täysi-ikäistymiseen saakka. He näkivät pysyvän sijoituksen tuovan etenkin turvallisuuden tunnetta lapselle, sekä helpotusta sijaisvanhemman arkeen. Myös sijaisperheen juridisen aseman vahvistaminen koettiin tärkeäksi

arjen sujumiseksi ja lapsen edun turvaamiseksi. Yhdellä sijaisvanhemmalla oli kokemuksia biologisista vanhemmista, jotka yrittivät vaikeuttaa sijaisperheen elämää tekemällä kiusaa. Kaksi sijaisvanhemmista kaipasi myös tutkimustietoa ja muita perusteluja biologisen vanhemman ja lapsen välisen kanssakäymisen tärkeydelle. Oli tapauksia, joissa lapsen elämä biologisten vanhempien kanssa oli ollut hyvin traumaattista, ja sijaisvanhemmat kyseenalaistivat lapsen ja näiden vanhempien tapaamisen tärkeyden.

H3: Mul ois varmaan aika huoleton ja turvallinen olo, mut kyllä se huoli tulee aina sieltä biologisista vanhemmista.

Myös sijaisvanhemmille järjestettäviin koulutuksiin ja ryhmiin löytyi kehittämisideoita. Kaksi sijaisvanhemmista painotti, kuinka työnohjaukseen täytyisi oikeasti panostaa. Kunnan olisi hyvä järjestää työnohjaus jokaiselle sijaisvanhempana toimivalle, sille se nähtiin suurena voimavarana. Työnohjaus koettiin tärkeäksi myös jo ennen sijoituksen tekemistä. Myös Pride-koulutukseen nousi ideoita. Yksi vanhemmista olisi kaivannut koulutukseen tutkimustietoa ja lähdeviitteitä, joista hän olisi voinut itsekin tutkia teoretietoa, jolle koulutus pohjautuu. Myös konkreettisia esimerkkejä sijaisperheiden arjen sujumisesta sekä eri-ikäisten sijaislapsien vanhempia puhujaksi kaivattiin.

Kaikki haastatellut painottivat myös vertaistuen tärkeyttä, ja kuinka virallisia vertaistukiryhmiä tulisi järjestää. Tulisi olla myös kokoontumisia, joissa olisi toisinaan vetäjänä koulutettu vertaisryhmän vetäjä. Yksi sijaisvanhempi kaipasi erityisesti vertaistukea, joka tavoittaisi myös miehet, jotka toimivat sijaisvanhempana. Hän koki, että naiset ovat aktiivisempia hakemaan vertaistukea, ja sen vuoksi miehille suunnattuja vaihtoehtoja ei juuri ole tarjolla. Yksi haastatelluista toi esiin myös kiinnostuksen sijaisperheille järjestetyistä leireistä. Myös sijaisvanhempien omassa hyvinvoinnissa nähtiin paljon epäkohtia, joita voitaisiin kehittää. Kaksi haastatelluista näki epäkohtana, kuinka kunnan työntekijät saivat erilaisia etuuksia työhyvinvointiin ja virkistykseen liittyen, mutta sijaisvanhempien työhyvinvoinnista ei pidetä samalla lailla huolta. Myös työterveyshuollon puuttuminen oli oleellinen tekijä.

8 POHDINTA

8.1 Tutkimustulosten tarkastelua ja johtopäätökset

Tutkimuksemme tavoitteena oli kartoittaa minkälaista tukea sijaisvanhemmat saavat sekä minkälaista tukea he kokevat tarvitsevansa lisää toimiessaan sijaisvanhempina. Tutkimusongelmina olivat myös tilanteet ja asiat, missä tukea eniten tarvitaan sekä miten sijaisvanhemmat olivat kokeneet varhaiskasvatuspalvelujen tukevan sijaisvanhemmuuttaan. Haastattelemillamme sijaisvanhemmilla oli keskenään hyvin samankaltaisia kokemuksia tuesta ja sen tarpeesta, mutta myös joissakin asioissa löytyi eroavaisuuksia. Haastatteluista kävi ilmi, että sijaisvanhempana toimiminen vaatii paljon omatoimisuutta sijaisvanhemmilta itseltäänkin. Nämä tutkimuksessamme esille tulleet seikat olivat sijaisvanhemmista johtumattomia. Näihin asioihin sijaisvanhemmat voivat kuitenkin vaikuttaa antamalla äänensä kuuluviin. Tutkimuksemme oli yksi tapa tuoda sijaisvanhempien näkökulmaa esille. Toivomme, että tutkimuksista saaduista tuloksista on apua, kun kehitetään sijaisvanhemmille suunnattuja tukimuotoja. Tutkimuksemme otoskoko oli pieni, eikä näin ollen tutkimuksesta saatua tietoa voida yleistää. Toivomme kuitenkin sen tuovan joitakin uusia ideoita toimintatavoista, joiden avulla tukimuotoja voitaisiin kehittää. Sijaisperheiden tukimuotojen kehittäminen sekä avun ja tuen saanti tarpeen vaatiessa ovat tärkeitä tekijöitä lapsen sijoituksen hyvän laadun ja onnistumisen kannalta.

Tutkimuksemme kaikki sijaisvanhemmat olivat käyneet jonkun ennakkovalmennuksen. Kolme sijaisvanhemmista oli käynyt Pride-ennakkovalmennuksen ja yksi sijaisvanhemmista sitä edeltävän ennakkovalmennuksen ennen sijaisvanhemmaksi ryhtymistä. Ennakkovalmennus oli tukimuoto, joka jakoi mielipiteitä sijaisvanhempien välillä. Osa sijaisvanhemmista piti ennakkovalmennusta tärkeänä, sillä sieltä sai neuvoja ja apua, toinen taas oli sitä mieltä, että Pride-ennakkovalmennus on yliarvostettu ja ylimainostettu koulutus. Lisäksi löytyi myös neutraali kanta.

Kaikkia haastattelemiamme sijaisvanhempia puhututti erityisesti sosiaalityöntekijän tuki. Tutkimuksessaan Janhunen (2008) toteaa, että sijaisvanhemmat kokevat sosiaalityöntekijän tuen yhtenä tärkeimmistä tuen muodoista. Sijaisvanhemmat saavat sosiaali-

työntekijältä neuvoja, apua, tukea sekä opastusta yhteiskunnan eri tukipalveluista. (Janhunen 2008, 138.) Myös Mäkelä (2009) on tutkimuksessaan perhesijoitusten kiintymyssuhteista huomannut useiden sijaisvanhempien kaipaavan enemmän yhteydenpitoa sosiaalityöntekijän kanssa. (Mäkelä 2009 60–61). Kuten Mäkelän (2009) tutkimuksessa, myös meidän tutkimuksessamme sijaisvanhemmat toivat esille sitä, kuinka olisivat kaivanneet enemmän tukea sosiaalityöntekijältä. Sosiaalityöntekijä koettiin ensisijaiseksi tueksi, jonka puoleen kääntyä. Usein kuitenkin sosiaalityöntekijää oli vaikea tavoittaa, tai hänellä oli liian vähän aikaa yksittäisille asiakkaille. Myös Lastensuojelun keskusliiton selvityksestä Sadoissa verkoissa sukkulointia - kumppanuudet sijaishuollossa (2011, 12) ilmenee, että esimerkiksi lähes kolme kymmenestä sijaisvanhemmasta piti sosiaalityöntekijältä saamaansa tukea riittämättömänä. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että sosiaalityöntekijä nähdään tärkeänä tuen antajana, mutta tukea ja yhteydenpitoa tarvittaisiin sosiaalityöntekijältä enemmän mitä tällä hetkellä saatavilla.

Perhehoitajalain (1992) mukaan hoitopalkkion vähimmäismäärä perhehoidossa olevaa henkilöä kohden on vuoden 2013 alusta lähtien 668,13 euroa ja kulukorvauksen vähimmäismäärä on 401,87 euroa perhehoidossa olevaa henkilöä kohti kuukaudessa. Taloudellisen tuen riittävyttä tai riittämättömyyttä ei kommentoinut haastatteluissamme kuin yksi sijaisvanhempi. Hänen mielestään taloudellisissa tuissa on eriarvoisuutta. Sijaisperheiden ja ammatillisten perhekotien saamissa taloudellisissa tuissa on eroja, jotka aiheuttavat eriarvoisuutta. Hän mielti, että se, joka saa enemmän taloudellisia tukia, voi myös tarjota lapsille enemmän esimerkiksi harrastusvälineistöä ja vapaa-ajan mahdollisuuksia. Kuitenkaan tämä sijaisvanhempi ei nähnyt, että ammatilliset perhekodit olisivat saaneet tukea enemmän kuin olisi tarve, vaan sijaisperheet saivat taloudellista tukea liian vähän.

Luennossaan Lähti (2012) kertoi, että sijaisvanhempien jaksaminen ei ole aina itsestään selvää ja sen vuoksi säännölliset hetket ilman lasta, irrottautuminen kotoa ja arjesta ovat tärkeitä. Myös Perhehoitajalain (1992) mukaan sijaisvanhemmille kuuluu yksi vapaa-päivä kuukautta kohden. Vapaan tarkoituksena on nimenomaan taata perhehoitajalle mahdollisuus irtautuva sitovasta tehtävästään ja tukea hänen jaksamistaan. Yhteinen vapaa-aika puolison kanssa tukee myös parisuhdetta, mikä on merkittävä voimavara perhehoitajan tehtävässä. (Hakkarainen ym. 2012, 23.) Tutkimuksessamme lakisäätteisten vapaapäivien pitäminen puhututti paljon sijaisvanhempia. Vapaapäivien vietto koet-

tiin kuitenkin hyvin haasteelliseksi, sillä käytännön järjestelyt ja hoitajien hankkiminen olivat sijaisvanhempien omalla vastuulla. Kehittämisideoiksi monelta sijaisvanhemmalta nousikin esiin toivomus järjestelystä, jonka kautta sijaisvanhemmat saisivat tilata hoitajan kotiin vapaapäivien lomittamista varten. Vapaapäivien tärkeyttä korostettiin etenkin sijoituksen alkuvaiheessa, kun vanhempi olisi tarvinnut enemmän lepoa jaksakseen.

Lastensuojelun keskusliiton selvityksestä Sadoissa verkoissa sukkulointia - kumppanuudet sijaishuollossa (2011, 14–15) sijaisvanhemmat kokivat vertaistuen merkittävänä tuen muotona. Monesti vertaistuki koetaan jopa parhaaksi emotionaaliseksi tueksi. (Hakkarainen ym. 2012, 29). Tutkimuksemme sijaisvanhemmille ei ollut tarjottu sijoitettavan kunnan puolesta mahdollisuutta osallistua vertaistukiryhmään. Tutkimuksemme sijaisvanhemmat kuitenkin kokivat vertaistuen itselleen tärkeäksi ja osa sijaisvanhemmista olikin ollut mukana perustamassa vertaistukiryhmiä. Jälkikäteen pohtiessa tässä kohtaa olisimme voineet myös kysyä sijaisvanhemmilta, millainen merkitys puolison ja läheisten tuella on ollut sijaisvanhempana toimimiseen. Ja millaista tukea heiltä on mahdollisesti saatu.

Saarisen (2006) tutkimuksessa nousee esille koulutuksen tärkeys. Kouluttautumista voidaan pitää yhtenä tekijänä laadukkaan hoivan mahdollistumisessa. (Saarinen 2006, 70.) Myös tutkimuksemme sijaisvanhemmat pitivät kouluttautumista tärkeänä ja toivoivat, että voisivat enemmän osallistua niihin. Esteenä osallistumiseen heillä oli kuitenkin lapsien hoidon järjestäminen ja raha. Kaikki sijoittaja kunnat eivät suostu maksamaan sijaisvanhempien koulutuksista aiheutuvia kustannuksia. Kouluttautumisen lisäksi jokaisella sijaisvanhemmalla tulisi olla oikeus tai jopa velvollisuus osallistua myös työnohjaukseen. (Hakkarainen ym. 2012, 28). Tutkimuksemme sijaisvanhemmista kaksi oli oman aktiivisuuden myötä saanut työnohjausta ja yksi sijaisvanhempi oli juuri aloittamassa työnohjauksen. Yksi sijaisvanhemmista ei ollut lainkaan saanut työnohjausta. Työnohjausta saaneet vanhemmat kuitenkin olivat joutuneet ottamaan kaikesta itse selvää, sillä kukaan ei työnohjausta tullut tarjoamaan. Tutkimuksessamme kävi myös ilmi, että sijoittaja kunnat ovat myös nihkeitä maksamaan työnohjauksia sijaisvanhemmille.

Varhaiskasvatuspalveluista tutkimuksemme sijaisvanhemmilla oli hyvin erilaisia kokemuksia. Kaikilla haastattelemillamme vanhemmilla oli jokin yhteys varhaiskasvatuspal-

veluihin. Edustettuina olivat kunnallinen päivähoito, erityispäivähoito, esikoulu sekä kerhotoiminta. Osalla sijaisvanhemmista oli positiivisia kokemuksia varhaiskasvatuspalvelujen käytöstä ja osalla negatiivisia kokemuksia. Sijaisvanhemmat kaipasivat muun muassa kasvatuskumppanuuteen vielä enemmän tukea päiväkodilta. Kun kasvatuskumppanuus toimii, on lapsen tuen tarpeisiin ja ongelmatilanteisiin helpompi reagoida. Myös vanhempien tuen tarve tulee paremmin kohdatuksi, kun kanssakäyminen on sujuvaa. (STAKES 2005, 31–32.)

Tutkimuksessamme tilanteet ja asiat, missä tukea eniten tarvitaan, eivät nousseet esille niin vahvasti sijaisvanhempien haastatteluissa kuin tukimuodot. Sijaisvanhempien mielestä kuitenkin akuutit tilanteet esimerkiksi sijaisvanhempien äkilliset sairastumiset ja sijoituksen alkuvaihe nousivat esiin tärkeimpinä tilanteina kun tukea eniten tarvitaan. Sijoituksen alkuvaiheessa erityisesti olisi tärkeää saada tueksi ihminen, jonka kanssa jakaa ja purkaa alkuvaiheen tunteita. Myös käytännön apua ja mahdollisuutta lepohtamiseen kaivattiin.

8.2 Mahdollisuuksia jatkotutkimuksille

Jatkotutkimusideamme nousevat esille selvästi sijaisvanhemmille tekemiemme haastattelujen pohjalta. Jokaisessa tekemässämme haastattelussa kävi ilmi, että sijaisvanhempien ja biologisten vanhempien yhteistyö on paljon puhuttava asia, joka vaikuttaa monesti myös tuen saantiin ja yhteistyöhön sosiaalityöntekijän kanssa. Yhteistyö sijaisvanhempien ja biologisten vanhempien välillä ei tunnu toimivan tutkimuksemme perusteella toivotulla tavalla. Mielestämme hyvä jatkotutkimusidea olisikin tutkia, kuinka biologisten vanhempien ja sijaisvanhempien yhteistyötä voitaisiin kehittää. Nyt tutkimuksessamme on noussut esille sijaisvanhempien näkökulma biologisten vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Joten jatkotutkimusideana voisi olla hyvä katsoa asioita myös biologisen vanhemman näkökulmasta esimerkiksi tutkien, minkälaisena biologiset vanhemmat kokevat yhteistyön sijaisvanhempien kanssa.

Jokaisen haastattelemamme sijaisvanhemman mielestä sosiaalityöntekijä oli tärkeä tuki, mutta kaikki haastateltavat sijaisvanhemmat kokivat tuen hyvin puutteelliseksi. Jatkotutkimusideana voisi olla hyvä tarkastella, kuinka parantaa sosiaalityöntekijän ja sijais-

vanhemman yhteistyötä tai voisiko jopa ajatella, että tutkisi mitä mieltä sosiaalityöntekijä on sijaisvanhempien tämän hetkisistä tukitoimista.

Myös tämä jatkotutkimusideamme nousi esiin suoraan yhden sijaisvanhemman haastattelun pohjalta. Kyseessä on yhdenmukaisen tuen saaminen kaikille sijaisvanhemmille riippumatta sijoittajakunnasta tai sijaisvanhempien omasta asuinkunnasta. Olisi tärkeää saada kaikille sijaislapsille ja samalla myös sijaisvanhemmille yhdenmukaiset tukimuodot ja palvelut. On väärin, että samassakin perheessä asuvat sijaislapset saavat erilaisia etuuksia, riippuen siitä, mikä kunta heidät on sijoittanut. Samoin sijaisvanhemmat saavat erilaisia tukimuotoja. Esimerkiksi toisille sijaisvanhemmille saatetaan maksaa koulutukset ja työnohjukset, vaikka toisille niitä ei makseta edes erikseen pyydettyä.

8.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimustoiminnan eettisten ratkaisujen tavoitteena on ihmisten kunnioittaminen, tasa-arvoinen vuorovaikutus ja oikeudenmukaisuuden korostaminen. Eettinen asenne tutkimusprosessin aikana näkyy tekijän aiheenvalinnassa, tiedonhankinnassa, tutkimusprosessin ja tutkimustulosten soveltamisessa. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11–12.) Eettisyys on kulkenut tutkimuksessamme koko ajan mukana, sillä esimerkiksi etsiesämme tiedonlähteitä olemme tarkastelleet lähteitä kriittisesti. Tämä on osa tutkijan moraalisia velvollisuuksia. Opinnäytetyöprosessissa on oleellista eettisyyden kannalta myös se, että tutkijalla on kaikkien tutkimukseen osallistuvien lupa tutkimuksen toteuttamiseen. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12–13.) Tämän turvasimme pyytämällä haastattelujen yhteydessä haastateltavilta kirjallisen suostumuksen (LIITE 4) käyttää esiin tulevia tietoja tutkimuksessamme. Samalla luvan pyytäminen osoittaa myös haastateltavan vapaaehtoisuuden osallistua tutkimukseen. Tutkimuksessa käytettävää materiaalia eivät saa muut käyttää kuin tutkimuksen toteuttamiseen osallistuvat henkilöt ja kerätty aineisto on säilytettävä asianmukaisesti ja hävitettävä tutkimuksen valmistumisen jälkeen. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12.) Kerroimme myös haastatteluisa sijaisvanhemmille, että opinnäytetyömme valmistuttua työmme on mahdollista käydä lukemassa Theseus-tietokannasta, jonne sen tallennamme.

Tutkimuksemme aikana olemme myös seuranneet säännöllisesti mediaa pysyäksemme ajan tasalla tutkimuksemme aiheeseen liittyvissä asioissa. Lisäksi teoriaa kirjoittaessa olemme myös välttäneet plagiointia ja merkanneet kaikki asianmukaiset lähdeviitteet työhömmе. Olemme muutenkin pyrkineet esittämään teorian tiedon niin, ettei sitä voida tulkita meidän ajatuksiksemme. Myös tutkimusprosessin olemme pyrkineet kuvaamaan mahdollisimman tarkasti työssämme. Aineistoa analysoidessamme olemme raportoineet myös kaiken totuudenmukaisesti ja asiallisesti. Tutkimustulokset olemme myös kirjanneet niin, etteivät yksittäiset tutkittavat ole niistä tunnistettavissa. Tutkimuksemme luotettavuutta lisäävät kuitenkin työssämme käyttämämme suorat lainaukset haastatelluilta. Teemahaastattelun yhtenä periaatteena kun on nimenomaan tutkittavan äänen esiin saaminen. Lisäksi tutkimustulokset olemme kirjoittaneet niin kuin ne tutkimusaineistossamme ovat esiintyneet, emme ole kaunistelleet tai sepitelleet niitä. Mielestämme tutkimuksemme luotettavuutta lisää myös monipuolinen lähteiden käyttö, johon olemme tutkimuksessamme pyrkineet parhaamme mukaan.

8.4 Ammatillinen kasvu opinnäytetyönprosessin aikana

Opinnäytetyömme lähti käyntiin kunnolla kesällä 2012, jolloin teimme opinnäytetyöstämme tutkimussuunnitelman. Tutkimussuunnitelmamme hyväksyttiin ideaseminaarissa loppusyksystä 2012. Pyrimme tekemään tutkimussuunnitelman huolellisesti ja hyvin, jotta pystyisimme hyödyntämään teoriaosuuksia myös lopullisessa opinnäytetyössämme. Mielestämme myös opinnäytetyömme aiheen valinta oli onnistunut, vaikka aluksi meillä olikin useampi vaihtoehto mielessä, että mistä suunnasta lähtisimme tutkimaan sijaisvanhemmuutta. Aluksi meitä epäilytti lähteä tekemään opinnäytetyötä aiheesta, josta meillä kummallakaan ei ollut kovin kattavaa teoreettista tietopohjaa eikä käytännön kokemusta tai tietämystä. Löysimme kuitenkin paljon aiheeseemme liittyvää materiaalia ja käytimme sen tarkasteluun paljon aikaa. Jouduimme myös tarkkaan poimaan olennaista tietoa ja aiheen rajaaminen tuntui välillä haastavalta, sillä materiaalia oli runsaasti. Osan kirjoittamastamme teorian tiedosta jouduimme jättämään tutkimuksemme ulkopuolelle, mutta nyt teoriaosuus tuntuu selkeämmältä kokonaisuudelta.

Mielestämme koko opinnäytetyömme prosessi on sujunut kuitenkin kaiken kaikkiaan ihan hyvin, vaikka pieniä esteitä on eteen tullut ja välillä olemme joutuneet pohtimaan

valmistuuko opinnäytetyömme ajallaan vai lykkäämmekö me työn valmistumisen syksyyn 2013. Mielenkiintoinen ja tärkeä aihe on kuitenkin auttanut meitä pitämään mielenkiinnon yllä koko opinnäytetyömme prosessin ajan. Välillä on tullut tilanteita, että työ ei etene ja emme tiedä mitä tehdä, silloin olemme saaneet toisiltamme vertaistukea. Olemme yhdessä pohtineet, miten asia ratkaistaan ja tukeneet toisiamme, kun joku asia painaa mieltä. Olemme myös saaneet työelämänyhteistyökumppaniltamme Tukipolku KY:ltä paljon vinkkejä ja neuvoja, joiden avulla olemme päässeet eteenpäin vaikeissa tilanteissa. Myös ohjaavalta opettajalta olemme saaneet ohjausta ja apua tarvittaessa. Aikataulumme on ollut hyvin tiivis opinnäytetyö prosessin ajan.

Opinnäytetyössämme kehitettävää on juuri edellä mainitussa aikataulussa. Mikäli aikataulumme ei olisi ollut niin tiivis, niin olisimme voineet pitää opinnäytetyömme teossa taukoja. Tauot olisivat voineet auttaa oivaltamaan joitakin asioita eri tavoin. Mutta uskomme kuitenkin, että siinä on myös omat hyvät puolensa, kun on tehnyt opinnäytetyötä koko ajan tasaiseen tahtiin. Jäimme myös pohtimaan olisimmeko me voineet kuitenkin tehdä useamman haastattelun, saadaksemme vielä kattavamman otoskoon työhöemme ja näin ollen lisänneet myös tutkimuksen luotettavuutta. Vai olisiko meidän ollut parempi tehdä aineiston keruu prosessi jollakin muulla tavoin, kun teemahaastattelulla, olisiko kyselytutkimus sopinut opinnäytetyömme aineistonkeruumenetelmäksi mahdollisesti paremmin.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi on kuitenkin opettanut meille paljon tutkimuksen tekemisestä, sillä tämä on meille molemmille ensimmäinen tutkimusprosessi. Ennen tätä emme voineet ymmärtää, miten paljon eri osa-alueita tutkimukseen liittyy ja miten paljon tutkimuksen tekeminen vie aikaa. Lisäksi ei riitä, että kirjoittaa kirjasta teoriaa ja liittää siihen vähän tutkimusmateriaalia, vaan tarvitsee myös paljon ajatustyötä ja prosessointia. Selkeän ja hyvän kokonaisuuden luominen ei ole yksinkertaista. Olemme tyytyväisiä siihen, että päädyimme tekemään opinnäytetyömme kahdestaan, sillä toisesta on ollut aivan valtavasti apua ja tukea. Oma taakka ei tunnu niin suurelta, kun pystyy jakamaan sen toisen kanssa. Samoin on ollut erittäin tärkeä, että on pystynyt myös kysymään aina toisen mielipidettä, kun ei tiedä itse, mikä vaihtoehto olisi sopivin tai miten jatkaa työskentelyä. Meillä ei ole myöskään ollut mitään ongelmia menojen yhteensovittamisessa.

Koemme, että kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi on myös tukenut meidän ammatillista kasvua. Erityisesti teorian tietoon perehtyminen on herättänyt paljon uusia ajatuksia ja mielenkiintomme on kasvanut lastensuojelutyötä ja perhehoitoa kohtaan entisestään. Sen avulla olemme myös syventäneet ymmärrystämme sijaisvanhemmuudesta ja sen tukemisesta sekä lastensuojelusta. Opinnäytetyömme ja teorian avulla olemme saaneet lisää varmistusta siihen, missä haluaisimme mahdollisesti työskennellä valmistumisen jälkeen. Erityisesti työskentely perhekodin tai ammatillisen perhekodin pyörittäjänä kiinnostaa meitä kovasti. Myös varhaiskasvatuksen työkentälle suuntautumiseen olemme saaneet uutta tietoa opinnäytetyömme avulla. Pystymme tulevana ammattilaisina kiinnittämään enemmän huomiota myös sijaislapsien- ja vanhempien tukemiseen varhaiskasvatuksen puolella ja ymmärtämään muun muassa sijaislapsen mahdollisia käytöshäiriöitä. Pystymme myös paremmin huomioimaan sijaislasten- ja vanhempien tarpeet ja kiinnittämään enemmän huomiota muun muassa sijaislapsen päivähoidon aloitukseen ja kasvatuskumppanuuden ylläpitämiseen. Olemme lukeneet opinnäytetyöprosessin aikana paljon kirjallisuutta muun muassa lastensuojelusta, varhaiskasvatuksesta sekä perhehoidosta ja saaneet hyvää materiaalia myös haastattelujen pohjalta. Luulemme, että tästä kaikesta on meille vielä paljon hyötyä tulevaisuudessa, sillä koulutussessamme emme muuten olisi päässeet syventämään näitä teorian tiedon osa-alueita.

Opinnäytetyöprosessi on ollut meille myös hyödyllinen oppimisprosessi tutkimuksen teon kannalta, koska ennen tätä emme olleet perehtyneet lainkaan tutkimusmenetelmiin ja niiden soveltamiseen. Mutta tämän prosessin aikana olemme muun muassa päässeet tekemään haastattelurunkoja, haastatteluja, litteroimaan ja kokeilemaan sisällönanalyysin tekoa. Lisäksi olemme päässeet tutustumaan myös erilaisiin tutkimuksiin ja pohtimaan myös tutkimusaineistojen luotettavuutta. Koemme, että tutkimusmenetelmien oppiminen on hyödyllistä, sillä niistä voi olla myös hyötyä meille jatkossa.

LÄHTEET

- Bäck-Kiianmaa, Raili & Hakkarainen, Pirjo 2008. Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet. Teoksessa Ketola Jari (toim.). Sijoita perheeseen- perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-Kustannus, 121–144.
- Clark, Craig 2008. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia pitkäaikaisessa sijaishoidossa. Teoksessa Becker-Weidman Arthut & Shell Deborah (toim.). Auta lasta kiintymään. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia traumaperäisen kiintymyshäiriön hoidossa. Tampere: PT-Kustannus, 216–235.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä Opas diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. C: Katsauksia ja aineistoja. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus, 26–44.
- Hakkarainen, Pirjo & Koisti-Auer, Anna-Liisa (toim.) 2006. PRIDE-kirja. PRIDE-valmennus sijais- ja adoptiovanhemmuutta harkitseville. Helsinki: Pesäpuu Ry.
- Hakkarainen, Pirjo; Kuukkanen, Maria & Piispanen, Hannu 2010. Perhehoidon tietopaketti. Helsinki: Perhehoitoliitto ry.
- Hakkarainen, Pirjo; Kuukkanen, Maria & Piispanen, Hannu 2012. Parasta perhehoitoa. Perhehoidon tietopaketti. Perhehoitoliitto ry
- Hautamäki, Airi 2011. Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden vaarantuminen. Teoksessa Kalland Mirjam & Sinkkonen Jari (toim.). Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen.. Helsinki: WSOY, 29–69.
- Heino, Tarja 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Stakesin työpaperit 30/2007. Helsinki: Stakes
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki. Tammi

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/21821/URN_NBN_fi_jyu-

- Hughes, Daniel 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen. Tampere: PT-Kustannus.
- Inkilä, Tuire 2000. Vieraita lapsia perheessä: sijaisperheiden omien lasten kokemuksia sijoituksesta. Pro gradu –tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/12778/tinkila.pdf?sequence=1>
- Janhunen, Tarja 2007. Sijoitusten purkautuminen pitkäaikaisessa perhehoidossa. Opinnäytetyö. Perheliitto ry. Viitattu 7.1.2013
http://www.perhehoitoliitto.fi/ajankohtaista/sijoitusten_purkautuminen_sreen.pdf
- Janhunen, Tarja 2008. Jotta sijoitukset kestäisivät. Teoksessa Ketola Jari (toim.). Mene-tyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-Kustannus, 123–146.
- Kalland, Mirjam 2011a. Päivähoito kiintymyssuhdeteorian valossa. Teoksessa Sinkko-nen Jari & Kalland Mirjam (toim.). Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY, 147–171.
- Kalland, Mirjam 2011b. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja sijoitettu lapsi. Teoksessa Sinkkonen Jari & Kalland Mirjam (toim.). Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY, 207–216.
- Ketola, Jari 2008a. Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa Ketola Jari (toim.). Sijoita per-heeseen: perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. 15–26.
- Ketola, Jari 2008b. Lasten ja nuorten perhehoito. Teoksessa Ketola Jari (toim.). Sijoita perheeseen: perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. 27–60.
- Koistinen, Heini & Kolehmainen, Heidi 2009. Sijaisvanhemmaksi ryhtyvien motiivit ja sosiaalisen tuen merkitys. Opinnäytetyö, Savonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 17.4.2013.
http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/4691/Kolehmainen_Heidi.pdf?sequence=5
- Koivula, Maija 2004. Vanhempien kokemuksia perhetyöstä päiväkodissa. Teoksessa Keskinen Soili & Virjonen Heli (toim.). Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. 73–104.

- Kujala, Virpi 2003. Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet. Sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoiminnan opas. Helsinki: Sininauhaliitto.
- Kuusinen, Kirsti-Liisa 2000. Terapiasuhte ja emotionaalinen säätely kiintymyssuhdeteorian näkökulmasta. Teoksessa Kuusinen Kirsti-Liisa (toim.). Kognitiivinen psykoterapia ja kiintymyssuhdeteoria. Jyväskylä: Jyväskylän täydennyskoulutuskeskus, 1–27.
- Laki lasten päivähoitosta 1973. 25.3.1983/304, 28.12.2012/909. Viitattu 20.3.2013.
[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036?search\[type\]=pika&search\[pika\]=p%C3%A4iv%C3%A4hoito](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036?search[type]=pika&search[pika]=p%C3%A4iv%C3%A4hoito)
- Lastensuojelulaki 2007. 13.4.2007/417. Viitattu 13.11.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lastensuojelun keskusliitto 2011. Sadoissa verkoissa sukulointia – kumppanuudet sijaishuollossa. Viitattu 16.3.2013.
http://www.lskl.fi/files/935/Sadoissa_verkoissa_sukulointia_Kumppanudet_sijaishuollossa.pdf
- Lastensuojelun keskusliitto 2013. Olisiko jo tekojen aika? Lastensuojelun asiakastyössä toimivien näkemyksiä lastensuojelun nykytilasta. Viitattu 18.4.2013.
http://www.lskl.fi/files/1755/Olisiko_jo_tekojen_aika.pdf
- Lätti, Elina 2012. Sijoitetun lapsen vanhempana olemisen ja toimimisen erityiset haasteet. Luento valtakunnallisen lastensuojelun perhehoidon päiviltä 14.11.2012.
- Mehtonen, Anna 2008. Tuettu sijaisvanhemmuus? Perhehoitajien kokemuksia saamastaan tuesta. Kuopion yliopisto. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Pro gradu tutkielma. Viitattu 16.3.2013.
- Muuronen, Kaisu; Sariola, Heikki & Varsa, Marjo 2009. Sijaishuolto sisältäpäin –tekijät tietäjinä. <http://www.lskl.fi/files/134/TtABbjk9.pdf> (viitattu 28.8.2012)
- Mäkelä, Iina 2009. Tilaa kotona ja sydämessä. Perhesijoitus kiintymyssuhteiden ja korjaavien kokemusten näkökulmasta. Pro gradu- tutkielma, Jyväskylän yliopisto. Viitattu 11.2.2013.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/21821/URN_NBN_fi_jyu-200910013959.pdf?sequence=1
- Nyman, Sirpa; Näntö, Leena & Sandroos, Allan 2000. Kiintymysmallien kehitys Patricia Crittendenin mukaan. Teoksessa Kuusinen Kirsti-Liisa (toim.). Kogni-

- tiivinen psykoterapia ja kiintymyssuhdeteoria. Jyväskylä: Jyväskylän täydennyskoulutuskeskus, 43–53.
- Perhehoitajalaki 1992. 3.4.1992/312. Viitattu 7.1.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1992/19920312>
- Perhehoitoliitto 2012. Perhehoidon palkkiot ja korvaukset vuonna 2013. Viitattu 22.1.2013. <http://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/palkkiot.html>
- Pirskanen, Eija 2007. Sijaisvanhempien kokemuksia jaetusta vanhemmuudesta. Pro gradu –tutkielma, Tampereen yliopisto. Viitattu 28.03.2013.
<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu02048.pdf>
- Rimmi, Sari 2000. Sijaisäitiys yksityisen, yhteiskunnallisen ja ammatillisen äitiyden risteyskohdassa ja rajoilla. Pro gradu –tutkielma, Jyväskylän yliopisto. Viitattu 29.1.2013. Saatavilla
<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/11577>
- Räty, Tapio 2010. Lastensuojelulaki-käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita
- Rönkkö, Leena & Rytönen, Timo 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOY.
- Saarinen, Suvi 2006. Arjen ammattilaiset. Sijaisvanhemmuus työnä. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 5.2.2013.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/11537/URN_NBN_fi_jyu-2006532.pdf?sequence=1
- Sosiaalihuoltolaki 1982. 17.9.1982/710. Viitattu 6.1.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710#L3P25>
- Sosiaaliportti 2012. Lastensuojelun käsikirja. Huostaanotto. Viitattu 7.1.2013.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/>
- STAKES 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>
- Tamminen Tuula 2004. Olipa kerran lapsuus. Helsinki: WSOY.
- Taskinen, Sirpa 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOY.
- Tauriainen, Leena 2000. Kohti yhteistä laatua. Henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatukäsitykset päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012. Lastensuojelu 2011. Tilastoraportti 26/2012. Viitattu 15.4.2013.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90891/Tr26_12.pdf?sequence=5

- Tervonen-Arnkil, Kaisa 2008. Sijaisperheen intensiivinen tukeminen. Teoksessa Ketola, Jari (toim.). Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 147–160.
- Thomas, Mike & Philpot, Terry 2009. Fostering a child's recovery. Family placement for traumatized children. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuovila, Pirjo 2008. Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa Ketola, Jari (toim.). Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–75.
- Valkonen, Leena 2008. Mitä perhehoidosta tiedetään tutkimusten perusteella? Teoksessa Ketola Jari (toim.). Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus, 99–120.

LIITE 1: Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset 1995, 2000–2011

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
0–20-vuotiaat sijoitusmuodon mukaan													
Perhehoito	5 132	5 588	5 729	5 730	5 569	5 429	5 423	5 506	5 508	5 578	5 566	5 745	5 840
Ammatillinen perhekotihoito	813	1 541	1 798	1 998	2 182	2 313	2 460	2 581	2 801	3 084	2 946	2 876	2 825
Laitoshuolto	3 077	3 437	3 553	3 935	4 089	4 515	4 857	5 076	5 368	5 780	6 033	6 490	6 699
Muu huolto	1 717	2 107	2 270	2 334	2 368	2 433	2 517	2 557	2 513	2 457	2 295	2 064	2 045
Yhteensä	10 739	12 673	13 350	13 997	14 208	14 690	15 257	15 720	16 190	16 899	16 840	17 175	17 409
0–20-vuotiaat sijoitusperusteen mukaan													
Avohuollon tukitoimen sijoitus	2 625	3 354	3 624	3 604	3 429	3 527	3 524	3 593	3 451	3 536	3 266	3 473	3 352
Kiireellinen sijoitus	232	362	345	434	443	483	643	613	815	1 164	1 530	1 730	1 970
Huostassa	6 160	6 975	7 184	7 568	7 981	8 320	8 681	9 044	9 523	9 662	9 600	9 681	9 983
niistä tahdonvastaiset	940	1 226	1 257	1 347	1 466	1 484	1 671	1 736	1 949	1 932	1 965	2 097	2 193
Jälkihuollon sijoitus	1 722	1 982	2 197	2 391	2 355	2 360	2 409	2 470	2 401	2 537	2 444	2 291	2 104
Yhteensä	10 739	12 673	13 350	13 997	14 208	14 690	15 257	15 720	16 190	16 899	16 840	17 175	17 409
Sijoitetut 0–17-vuotiaat	8 988	10 465	10 920	11 314	11 437	11 923	12 545	12 900	13 395	13 924	13 881	14 325	14 644
Sijoitettujen 0–17-v. osuus vastaavan väestön ikäryhmästä (%)	0,8	0,9	1,0	1,0	1,0	1,1	1,1	1,2	1,2	1,3	1,3	1,2	1,4

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012. Lastensuojelu 2011. Tilastoraportti 26/2012, 7.

Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret viimeisimmän sijoitustiedon mukaan vuosina 1995, 2000–2011.

LIITE 2: Teemahaastattelurunko

Taustatietoja

- Sijaisvanhempien ennakkovalmennus
- Kuinka kauan olette toimineet sijaisvanhempana?
- Montako sijaislasta teillä on ollut?
- Montako sijaislasta on tällä hetkellä?
- Sijaislapsen ikä/iät
- Monesko sijoituspaikka?
- Kuinka kauan sijaislapset ovat olleet tässä sijaisperheessä?
- Mitä varhaiskasvatuspalveluja käytätte?

Tuki ja yhteistyötahot

- Sijaisvanhempien saama tuki
 - sijoitusta suunniteltaessa ja alulle laittaessa
 - lapsen ollessa sijoitettuna perheeseen
 - sijoituksen jälkeen, purkautuessa/päättyessä->täysi-ikäistyminen
- Miltä taholta tukea on saatu?
- Mistä tietoa tuesta on saatu?
- Onko tukea tarjottu vai haettu itse?
- Missä tilanteissa tukea tarvitaan?
- Millaista tukea tarvitaan?
- Onko tukea ollut riittävästi?
- Onko tukea saatu varhaiskasvatuspalveluista?

Kehittämisehdotuksia

- Millaista tukea olisi kaivattu enemmän?
- Miltä tahoilta tukea olisi tarvittu?
- Sijaisvanhempien ja eri yhteistyötahojen kehittämisehdotuksia tuen saannin näkökulmasta
- Onko kehittämisehdotuksia sijaisvanhemmille suunnattuihin tukimuotoihin esim. koulutus, työnohjaus....

LIITE 3: Tutkimustulosten analysointi

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
<ul style="list-style-type: none"> -Kävimme Pride-valmennuksen x3 -Prideä ei vielä ollut, kävimme sitä edeltävän valmennuksen -Pride on mielestäni yliarvostettu ja ylimainostettu koulutus -Koulutuksia haluttaisiin käydä enemmän x4 -Olen ollut työnohjauksessa x2 -Olen menossa työnohjaukseen 	Osallistuminen ja kokemus itsensä kehittämisestä sijaisvanhempana	Ennakovalmennus, koulutukset & työnohjaus	Sijaisvanhempien saama tuki
<ul style="list-style-type: none"> -Tukea saan kun olen itse aktiivinen x4 -Sosiaalityöntekijää on vaikea saada kiinni x2 -Sosiaalityöntekijöissä on paljon eroja x4 	Kokemus sosiaalityöntekijöiltä saadusta tuesta	Sosiaalityöntekijä	
<ul style="list-style-type: none"> -Vertaistuki on tärkeää omalle jaksamiselleni x4 -Virallinen vertaistuki-toiminta puuttuu x3 -Muiden perhehoitajien kanssa soittelemme viikoittain x2 	Vertaistuen merkitys	Vertaistuki	
<ul style="list-style-type: none"> -Oma aika ilman sijaislasta on tärkeää x3 -Vapaapäivät tukevat myös parisuhdettamme -Taloudellinen tuki on merkittävässä asemassa x4 -Taloudellista tukea tulisi lisätä 	Vapaa-ajan ja taloudellisten resurssien merkitys	Vapaapäivät & taloudellinen tuki	
<ul style="list-style-type: none"> -Tukea olisimme tarvinneet enemmän sijoituksen alkuvaiheessa x3 -Alkuvaiheessa tuen saamisessa ollut eroja sijoittajakunnasta riippuen -Akuutit tilanteet ovat ongelmallisia, ei mitään paikkaa josta saisi apua x3 	Kokemus tilanteista ja asioista, jolloin tukea eniten kaivattiin	Alkuvaiheen tuki & akuutit tilanteet	Lisätuen tarve

<p>-Ei apua jos sijaisvanhempinen sairastuu</p>			
<p>-Neuvolassa käymme vain perustarkastuksissa -Neuvolassa ongelmia lapsen terveystietojen saamisessa -Kaikki sijaislapsemme ovat olleet päiväkodissa -Sijaislapsemme käy esi-koulua x2 -Sijaislapsemme osallistuvat kerhotoimintaan -Meillä lapsi kävi erityis-päiväkodissa -Päiväkodeissa on paljon eroa -Päiväkodilta kaipaisimme joustoa -Päiväkoti ollut hyvin mukana kasvatuskumppanuudessa -Päiväkodilta emme ole saaneet mitään tukea</p>	<p>Kokemus käytetyistä varhaiskasvatuspalveluista</p>	<p>Käytetyt palvelut & kasvatuskumppanuus</p>	<p>Varhaiskasvatuspalvelut</p>
<p>-Vapaapäiviä on hyvin vaikea järjestää x3 -Hoitaja olisi hyvä saada kotiin lomittamaan vapaapäiviä x3 -Koulutusten ajaksi sosiaalityöntekijän tulisi tarjota hoitaja kotiin x3 -Sijaisvanhempien eriarvoisuus tukipalveluissa x4 -Pride-koulutusta tulisi kehittää -Lisää tutkimustietoa -Sosiaalityöntekijän roolia tulisi kehittää x4 -Lapsen tulisi aina päästä laajaan terveystarkastukseen x2 -Lasten diagnoosit pitäisi olla selvillä ja avata x2 -Viranomaiskohtaukset tulisi järjestää sijaisvanhempien kotona -Kaipaisin pysyvää sijoitusta Suomeen x2 -Virallista vertaisryhmä-</p>	<p>Kokemus asioista, joissa koettiin eniten kehittämisen tarvetta</p>	<p>Vapaapäivät, lastenhoito, koulutukset, eriarvoisuus, sosiaalityöntekijän rooli, terveystarkastukset, vertaistuki, pysyvä sijoitus, työhyvinvointi</p>	<p>Kehittämissideat</p>

toimintaa tulisi järjestää x4 -Sijaisvanhempien ”työ- hyvinvoinnista” ei huolehdita. x2 -Työterveydenhuollon puuttuminen x2			
---	--	--	--

LIITE 4: Suostumus haastatteluun**SUOSTUMUS HAASTATTELUUN**

Allekirjoituksellani annan sosionomiopiskelijoille Jenna Hämäläiselle ja Laura Immoselle suostumukseni käyttää nauhoitettua haastatteluaineistoa opinnäytetyössä, jossa kartoitetaan sijaisvanhempien tuen tarvetta. Haastattelussa esiin tulevat tiedot käsitellään luottamuksellisesti eikä valmiista opinnäytetyöstämme voi tunnistaa yksittäisiä henkilöitä.

Paikka ja aika

----- .----- .2013

Allekirjoitus

Nimenselvennys
